

นวัตกรรมในการสร้างเสริมสุขภาพ Innovation of Health Promotion
สร้างสุขภาพได้ ปี 2559

บทความวิชาการชุมชนนำอยู่ภาคใต้ที่ 7:
จากเรื่องเล่าสู่บทความวิชาการ

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม, รศ.ดร.จิรนาวี ทัดศรี,
เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส, ฮามีดีะ ทวันนุรัตน์, ญัตติพงศ์ แก้วทอง

บทความวิชาการชุมชนนำอยู่ภาคใต้ปีที่ 7: จากเรื่องเล่าสู่บทความวิชาการ

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรัฐดิ

รศ.ดร.จิรเนาว์ ทศศิริ

เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส

ฮามีตะ หวันนุรัตน์

ญัตติพงศ์ แก้วทอง

ผลิตและเผยแพร่โดย

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ และอาคารบริหารวิชาการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 074-282902 แฟกซ์ 074-282901

คำนำ

หนังสือ “บทความวิชาการชุมชนนอกรัฐภาคใต้ปีที่ 7: จากเรื่องเล่าสู่บทความวิชาการ” ครั้งนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของ “โครงการชุมชนนอกรัฐภาคใต้” โดยมีกลไกการทำงานที่สำคัญ คือ กลไกทีมสนับสนุนวิชาการ (พีเลียง) โดยเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีการเขียนที่เป็นเชิงวิชาการมาจากการทำงานจริงในชุมชน ซึ่งผู้เขียนทุกท่านล้วนผ่านงานในชุมชนมาเป็นเวลานานหลายสิบปี นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของการจัดทำหนังสือ รวมทั้งให้ทีมสนับสนุนวิชาการ (พีเลียง) ได้มีส่วนเขียนในหนังสือเล่มนี้ด้วย ดังนั้นผู้อ่านทุกท่านคงได้รับประโยชน์ที่อาจนำไปใช้สำหรับการสร้างชุมชนนอกรัฐต่อไป เนื้อหาของหนังสือได้แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ชุมชนนอกรัฐภาคใต้: กรณีศึกษาชุมชน เป็นเนื้อหาที่ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลักสำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการชุมชนนอกรัฐภาคใต้ และกรณีศึกษาชุมชน 5 เรื่อง คือ

กรณีศึกษาที่ 1 ประเด็นอาหารปลอดภัย ชื่อเรื่อง “คน ผึ่ง ผัก รัชสุขภาพ”

กรณีศึกษาที่ 2 ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง ชื่อเรื่อง “แหลมยางนาพึ่งพาเศรษฐกิจพอเพียง”

กรณีศึกษาที่ 3 ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และการจัดการทรัพยากรชุมชน ชื่อเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย”

กรณีศึกษาที่ 4 ประเด็นการจัดการขยะ ชื่อเรื่อง “ธนาคารบุญ ธนาคารขยะ ชุมชนบ้านห้วยลึก”

กรณีศึกษาที่ 5 ประเด็นพัฒนาศักยภาพเยาวชน ชื่อเรื่อง “ปั้นตงสร้างสุข”

ตอนที่ 2 ชุมชนน่าอยู่ภาคใต้: จากใจคนลงมือทำ เป็นเรื่องเล่าจากบุคลากรของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่รับผิดชอบงานได้แลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ทำงานชุมชน มี 5 เรื่อง ได้แก่ **เรื่องเล่าที่ 1 “เมื่อวิชาการลงมาคลุกฝุ่นกับชุมชน”** **เรื่องเล่าที่ 2 “การทำงานในชุมชน: เทคโนโลยี line”** **เรื่องเล่าที่ 3 “การเรียนรู้ร่วมกันสู่การทำงานชุมชนน่าอยู่”** **เรื่องเล่าที่ 4 “ทักษะที่จำเป็นของทีมนักสนับสนุนวิชาการ”** และ **เรื่องเล่าที่ 5 “ด้วยพลังศรัทธากระบวนชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่”**

อย่างไรก็ตามหากมีข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงหนังสือในโอกาสต่อไป ผู้เขียนทุกท่านขออ้อมรับพร้อมขอบคุนมา ณ ที่นี้

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐผมิ
รศ.ดร.จิรเนาว์ ทศศรี
เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส
ฮามีตะ หวันนุรัตน์
ญัตติพงศ์ แก้วทอง
บรรณาธิการ

สารบัญ

คำนำ	2
สารบัญ	4
สารบัญตาราง	5
สารบัญภาพประกอบ	5
ตอนที่ 1 ชุมชนน่าอยู่ภาคใต้: กรณีศึกษาชุมชน	6
ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าอยู่ภาคใต้	7
กรณีศึกษาที่ 1: ประเด็นอาหารปลอดภัย	10
กรณีศึกษาที่ 2: ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง	25
กรณีศึกษาที่ 3: ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวชุมชนและ การจัดการทรัพยากรชุมชน	46
กรณีศึกษาที่ 4: ประเด็นการจัดการขยะ	60
กรณีศึกษาที่ 5: ประเด็นพัฒนาศักยภาพเยาวชน	77
ตอนที่ 2 ชุมชนน่าอยู่ภาคใต้: จากใจคนลงมือทำ	84
เรื่องเล่าที่ 1: เมื่อวิชาการลงมาคู่ฝืนกับชุมชน	86
เรื่องเล่าที่ 2: การทำงานในชุมชน: เทคโนโลยี line	89
เรื่องเล่าที่ 3: การเรียนรู้ร่วมกันสู่การทำงานชุมชนน่าอยู่ ...	91
เรื่องเล่าที่ 4: ทักษะที่จำเป็นของทีมสนับสนุนวิชาการ	95
เรื่องเล่าที่ 5: ด้วยพลังศรัทธากระบวนชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่	99
สรุป	104

สารบัญตาราง

ตาราง 1	การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน การจัดการตนเอง	14
ตาราง 2	การส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งเสริมรายได้ลดการใช้สารเคมี ...	16
ตาราง 3	การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นแหล่งอาหาร เพื่อสุขภาพ	18
ตาราง 4	วิธีการดำเนินงานของโครงการการจัดการท่องเที่ยว ตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย	51
ตาราง 5	วิธีการดำเนินงานโครงการธนาคารบุญ ธนาคารขยะ ชุมชนบ้านห้วยลึก	68

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1	ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ ชุมชนนำอยู่ภาคใต้	7
ภาพประกอบ 2	แนวคิดโครงการแหลมยางนาฟิ่งพา เศรษฐกิจพอเพียง	30
ภาพประกอบ 3	วิธีการดำเนินงานโครงการแหลมยางนา ฟิ่งพาเศรษฐกิจพอเพียง	34
ภาพประกอบ 4	แผนที่ทางความคิดของคน บ้านท่าฉัตรไชย	54
ภาพประกอบ 5	แผนที่บ้านห้วยลึก หมู่ 1 ต.ทรายขาว อ.คลองท่อม จ.กระบี่	63
ภาพประกอบ 6	แสดงวงจรขั้นตอนการดำเนินงานธนาคาร ธนาคารขยะ บ้านห้วยลึก	67

ตอนที่ 1

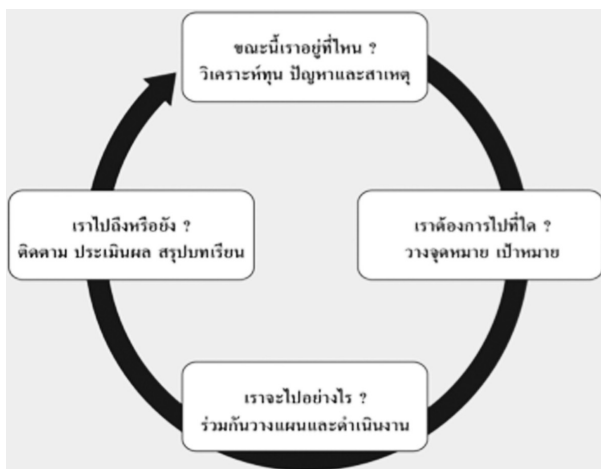
ชุมชนน่าอยู่ภาคใต้: กรณีศึกษาชุมชน

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) เป็นองค์กรหนึ่งสำคัญในภาคใต้ที่มีปณิธานมุ่งมั่นในการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ทั้งนี้โดยใช้หลักคิดที่สำคัญกล่าวคือ การสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ อันเป็นการนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานของประเทศ ถ้าฐานของประเทศแข็งแรงก็จะรองรับประเทศทั้งหมดได้มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืน เหมือนการสร้างเจดีย์ต้องมาจากฐานราก โดยฐานพระเจดีย์คือชุมชนท้องถิ่น องค์พระเจดีย์คือระบบต่างๆ ที่ต้องเชื่อมกับฐาน ส่วนยอดพระเจดีย์คือความเป็นธรรม ความถูกต้อง ดังนั้นการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ภาคใต้จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความพร้อมในการจัดการตนเอง ตั้งแต่คิด ตัดสินใจ และลงมือทำ

สำหรับเนื้อหาในบทแรกประกอบด้วย 2 ส่วนได้แก่ ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าอยู่ภาคใต้ และเรื่องเล่าจากการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าอยู่ภาคใต้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าน้อยภาคใต้

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) ได้กำหนดเป็นคำถาม 4 ข้อ ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความพร้อมในการจัดการตนเอง (ดังภาพประกอบที่ 1)

ภาพประกอบที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าน้อยภาคใต้
ที่มา: คู่มือการจัดทำโครงการสุขภาพชุมชนปี 2557

คำถามข้อที่ 1: ขณะนี้เรายู่ที่ไหน

คำถามข้อแรกนี้เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน เพื่อให้เห็นถึงปัญหา ปัจจัยที่มีอิทธิพลและเป็นสาเหตุของปัญหา รวมถึงการวิเคราะห์ให้เห็นทุนต่างๆ ของชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยนำเข้าสำหรับการดำเนินการเพื่อสร้างชุมชนให้น่าอยู่ หรือแก้ปัญหาของชุมชน

คำถามข้อที่ 2: เราต้องการไปที่ใด

คำถามข้อนี้เป็นการวางจุดหมายหรือร่วมกันวางภาพที่พึงประสงค์ของชุมชนในระยะเวลาที่กำหนด ทำให้คนในชุมชนกำหนดจุดหมายร่วมกันและมีแรงจูงใจที่จะก้าวไปให้ถึงจุดหมายที่วางไว้

คำถามข้อที่ 3: เราจะไปอย่างไร

คำถามข้อนี้เป็นการคิดหาวิธีการสำคัญที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ วิธีการสำคัญสามารถอธิบายด้วยคำว่ายุทธศาสตร์ ซึ่งวิธีการสำคัญนี้จะนำไปสู่การจัดทำแผนเพื่อให้รู้ว่าใคร ต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง

คำถามข้อที่ 4: เราไปถึงหรือยัง

คำถามข้อสุดท้าย เป็นการติดตามและประเมินผลว่าบรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อได้ทบทวน ปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไป โดยมากวิธีที่ใช้ในการติดตามประเมินผลของระดับชุมชน มักนิยมใช้เวทีสรุปผลและการถอดบทเรียนตามตัวชี้วัดความสำเร็จที่กำหนดไว้

กรณีศึกษาชุมชน

กรณีศึกษาชุมชนน่าอยู่ มีหลากหลายประเด็น มีเป้าหมายเพื่อสุขภาพที่ดีของชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นที่ชุมชนดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาและเกิดจากความต้องการของชุมชน กรณีศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการชุมชนน่าอยู่ทั้งหมด ยังมีอีกหลายพื้นที่ที่เป็นต้นแบบได้เรียนรู้ ในที่นี้ขอเสนอเป็นตัวอย่าง 5 กรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ประเด็นอาหารปลอดภัย ชื่อเรื่อง “คน ผึ่ง ผัก รักษาสุขภาพ” ผู้เขียนโดย นายสมนึก นุ่นด้วง จากโครงการชุมชนหยวน บ้านนาอยู่ สู้การจัดการตนเอง (ต่อเนื่อง ปี 3) ผู้รับผิดชอบโครงการ นางสุมาลี ศรีโดน

กรณีศึกษาที่ 2 ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง ชื่อเรื่อง “แหลมยางนาฟิ่งพาเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้เขียนโดยนางเบญจาทันมณี จากโครงการแหลมยางนาฟิ่งพาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อยอด) ผู้รับผิดชอบโครงการ นางธิดารัตน์ สังข์ช่วย

กรณีศึกษาที่ 3 ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และการจัดการทรัพยากรชุมชน ชื่อเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนบ้านท่าจักรไชย” ผู้เขียนโดยนางวารุณี ธารารัตนากุล จากโครงการการจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน บ้านท่าจักรไชย ผู้รับผิดชอบโครงการนายสมพร แทนสกุลและคณะทำงาน

กรณีศึกษาที่ 4 ประเด็นการจัดการขยะ ชื่อเรื่อง “ธนาคารบุญ ธนาคารขยะ ชุมชนบ้านห้วยลึก” ผู้เขียนโดยนางสาวจรรุวรรณ วงษ์เวช จากโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ บ้านห้วยลึก จัดการขยะชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการ นายสมยศ บรรดา

กรณีศึกษาที่ 5 ประเด็นพัฒนาศักยภาพเยาวชน ชื่อเรื่อง “ปั้นตงสร้างสุข” ผู้เขียนโดย อาจารย์กำไล สมรักษ์ จากโครงการปั้นตงสร้างสุขบ้านสี่แยกวัดโหนด (ต่อยอดปี 2) ผู้รับผิดชอบโครงการ นางสาววนิชญา ฉันทสารานู

เนื้อหาภายในของทั้ง 5 กรณีศึกษา ประกอบด้วยสาระสำคัญ 8 ประการ ได้แก่ ชื่อโครงการ เรื่องย่อ ที่มา วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ ขยายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับ

กรณีศึกษาที่ 1:
ประเด็นอาหารปลอดภัย

“คน ผึ้ง ผัก รักสุขภาพ”

นายสมนึก นุ่นด้วง
ทีมสนับสนุนวิชาการจังหวัดพัทลุง

1. ชื่อโครงการ ที่อยู่ และผู้รับผิดชอบโครงการ

ชุมชนหุยาน บ้านน้ำอยู่ ผู้จัดการตนเอง (ต่อเนื่องปี 3)

ที่อยู่ ม.8 ต.นาท่อม อ.เมือง จ.พัทลุง

ผู้รับผิดชอบโครงการ นางสาวสุมาลี ศรีโดน

2. เรื่องย่อ

ชุมชนบ้านหุยานชุมชนบ้านหุยานมีการเลือกตั้งท้องถิ่นหลายครั้ง ทำให้คนในชุมชนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เกิดการขัดแย้งทางความคิด และมีปัญหาสารเคมีปนเปื้อนในร่างกาย ข้อมูลจากการทำแผนสุขภาพตำบล พบว่า ชาวบ้านในตำบลนาท่อม 97 เปอร์เซนต์ มีสารเคมีตกค้างในร่างกาย สาเหตุมาจากการใช้ยาฉีดหญ้า และยาฆ่าแมลงในการปลูกผักของคนบ้านหุยาน ชาวบ้านมีรายจ่ายมากขึ้นมีหนี้สินจากการทำเกษตร จึงเป็นที่มาของการทำโครงการชุมชนหุยาน บ้านน้ำอยู่ผู้จัดการตนเอง มีเป้าประสงค์เพื่อลดการใช้สารเคมีในชุมชน เพิ่มรายได้ และบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินงาน 3 ปี ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2555 ถึงกันยายน 2558

กระบวนการแก้ไขปัญหา ได้มีการจัดตั้งสภาแกนนำชุมชนจำนวน 21 คน พัฒนาศักยภาพให้เป็นครัวเรือนต้นแบบในการปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเองครัวเรือนละ 20 ชนิดร่วมกับการเลี้ยงผึ้งโพรง ทีมสภาแกนนำได้ไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบเพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชนแต่ละเดือนจะมีการสรุปประชุมผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน

ผลจากการดำเนินโครงการในระยะเวลา 3 ปี พบว่า สามารถชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ให้มาเป็นครัวเรือนต้นแบบได้เพิ่มขึ้น โดยแกนนำ 1 คน ชักชวนสมาชิกมาเพิ่มอีก 4 ครัวเรือน จนรวมเป็น 70 ครัวเรือนต้นแบบ ที่สามารถลดรายจ่ายด้านต้นทุนการผลิตได้ มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองในชุมชนบ้านหุยาน มีการเลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพและเสริมรายได้ จำนวน 25 ราย เมื่อทางชุมชนได้ปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปลูกผัก ทำให้ผึ้งมีจำนวนเพิ่มขึ้น น้ำผึ้งที่ได้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวบ้านหลายคนหันมาเลี้ยงผึ้งโพรงเพื่อสุขภาพเป็นอาชีพเสริมจนเพิ่มเป็น 50 ราย จำนวน 285 ไร่ ทีมสภาแกนนำเกิดการพัฒนาศักยภาพจนสามารถดำเนินโครงการได้สำเร็จ ส่งผลให้เป็นชุมชนที่มีระบบกลไกการจัดการตนเอง ด้วยการร่วมคิดร่วมทำเกิดเป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการชุมชนพึ่งตนเองในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ได้ขยายผลการเลี้ยงผึ้งไปสู่ชุมชนภายนอกให้เข้ามาร่วมเรียนรู้และพัฒนาเป็นหลักสูตรชุมชนขยายผลสู่โรงเรียนในพื้นที่ เกิดตลาดสีเขียวที่มีการรับรองมาตรฐานสินค้าอาหารปลอดภัย และคนในชุมชนลดความขัดแย้งเมื่อได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันภายใต้การทำกิจกรรมร่วมกัน

3. ที่มา

บ้านหุยานมีประชากร 134 หลังคาเรือน 583 คน เป็นชุมชนชานเมือง ที่ประกอบด้วย 4 กลุ่มบ้าน คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็มีความเกี่ยวพันกันทางเครือญาติ มีปัญหาความแตกแยกจากการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น เกิดความขัดแย้งแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการจัดประชุมหมู่บ้านได้ ชาวบ้าน

หุยานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ปลูกผักขาย ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฉีดหญ้า และยาฆ่าแมลงในแปลงปลูกผัก ทำให้ประชาชนมีรายจ่ายที่สูงขึ้น เกิดหนี้สิน และปัญหาทางด้านสุขภาพ ที่มาจากการใช้สารเคมี จากการตรวจเลือดหาสารเคมีปนเปื้อน ในร่างกายของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาท่อม เมื่อปี 2554 พบว่าประชาชนร้อยละส่วนใหญ่ 97 เปอร์เซ็นต์ มีสารเคมีปนเปื้อน ในร่างกาย

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทางแกนนำชุมชน ประกอบด้วย เลขนายกเทศมนตรี แกนนำชุมชน กำนัน และเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขในชุมชน ได้ร่วมกันวางแผนให้ชุมชนเกิดการลดรายจ่าย ลดความขัดแย้ง ความคิดเห็นไม่ตรงกัน และลดปัญหาสารเคมี ปนเปื้อนในเลือดของคนในชุมชน ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา โดยพัฒนาศักยภาพแกนนำให้เป็นสภาแกนนำเป็นต้นแบบด้าน เศรษฐกิจพอเพียง และแก้ปัญหาคิดต่างของคนในชุมชน จึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการชุมชนหุยานนำอยู่สู่การจัดการตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักสร้างสรรค์โอกาส และนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน การจัดการตนเอง
2. เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงฝังเสริมรายได้ลดการใช้สารเคมี
3. เพื่อส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นแหล่งอาหาร เพื่อสุขภาพ

5. วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานสามารถแบ่งได้ 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการตนเอง การส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งเสริมรายได้ลดการใช้สารเคมี และการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นแหล่งอาหารเพื่อสุขภาพ (แสดงดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการตนเอง

กิจกรรม	รายละเอียด
1.1 สมาชิกสภาแกนนำประชุมทุกวันที 10 ของเดือน	สมาชิกสภาแกนนำ 21 คน ซึ่งเป็นตัวแทนที่ได้รับคัดเลือกจากแต่ละกลุ่มบ้าน ประชาชน ชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้านของฝ่ายปกครอง ได้ประชุมร่วมกัน เพื่อพูดคุยถึงข้อมูลสถานการณ์ในชุมชน โดยมีก้านัน อนุชา เฉลาชัย เป็นประธานสภาแกนนำ ได้ทบทวนกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษของแต่ละคน สรุปปัญหาที่พบ แลกเปลี่ยนหนุนเสริมให้กำลังใจในการทำโครงการร่วมกัน วางแผนการทำงานร่วมกัน และยังใช้เป็นเวทีประชุมวาระต่าง ๆ ของหมู่บ้านอีกด้วย

กิจกรรม	รายละเอียด
1.2 สมาชิกสภา แกนนำศึกษา ดูงานชุมชน พึ่งตนเอง	สมาชิกสภาแกนนำ 21 คน ไปศึกษาดูงาน การออกแบบชุมชนพึ่งตนเอง ที่หมู่บ้านคิวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช แล้วกลับมาดำเนินการจัดทำแผนพัฒนา ชุมชนพึ่งตนเอง ทำแผนปฏิบัติการ ทำแผน การติดตามและประเมินผล
1.3 สร้างครัวเรือน ต้นแบบจำนวน 50 ครัวเรือน	สภาแกนนำคัดเลือกครัวเรือนต้นแบบ และสร้างความเข้าใจในทุกขั้นตอนของ กระบวนการไปสู่ชุมชนพึ่งตนเอง ตามที่สภา แกนนำร่วมกันออกแบบไว้ คือ การเลี้ยงผึ้ง การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำบัญชี ครัวเรือน เพื่อนำไปสู่จัดการตนเองในด้าน สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
1.4 การคืนข้อมูล สู่ชุมชน	สภาแกนนำรวบรวมผลการดำเนินงานจาก โครงการ มานำเสนอต่อชุมชนโดยจัดเวที คืนข้อมูล ให้ชุมชนได้รับทราบความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค ก่อนสรุปปิดโครงการ

ศึกษาดูงานการออกแบบ
ชุมชนพึ่งตนเอง

สมาชิกสภาแกนนำประชุม
ทุกวันที่ 10 ของเดือน

ตารางที่ 2 การส่งเสริมการเลี้ยงผึ้งเสริมรายได้ ลดการใช้สารเคมี

กิจกรรม	รายละเอียด
2.1 จัดตั้งโรงเรียนสอนการเลี้ยงผึ้งโพรง	สอนการเลี้ยงผึ้งโดยอาศัยภูมิปัญญาจากนายนิกร อรุณกิจ ปราชญ์ชุมชนผู้มีความรู้ในการทำลี้ยงเลี้ยงผึ้ง การเลือกทำเลที่ตั้ง ลังล่อผึ้ง การดูแลป้องกันศัตรูผึ้ง การขยายรังผึ้ง การเก็บน้ำผึ้ง และการตรวจสอบคุณภาพของน้ำผึ้งแก่สมาชิกโครงการ
2.2 จัดทำหลักสูตรการเลี้ยงผึ้งโพรงของชุมชน	จากองค์ความรู้ในโรงเรียนสอนการเลี้ยงผึ้งและภูมิปัญญาของชุมชน ร่วมกับนักวิชาการศึกษาจากโรงเรียนในตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาในชุมชน ร่วมกันพัฒนาเป็นหลักสูตรชุมชนขยายผลสู่โรงเรียนในพื้นที่
2.3 การเลี้ยงผึ้งโพรง	สมาชิกในโครงการเลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพมีรายละเอียดต้องพิจารณา คือ การตั้งลี้ยงเลี้ยงผึ้งต้องเลือกสถานที่ใกล้บ้าน ไม่มีสิ่งกีดขวางจนปิดกั้นการบินขึ้นลงของผึ้งงาน ไม่มีมดแดงซึ่งเป็นศัตรู ไม่มีการใช้สารเคมีในพื้นที่หาอาหารของผึ้ง ไม่มีขโมย เมื่อได้ที่เหมาะสม ให้เริ่มตั้งรังได้เมื่อสิ้นฤดูฝน หรือประมาณเดือนมกราคม-มีนาคม
2.4 จัดทำทะเบียนผู้เลี้ยงผึ้ง	มีการจัดทำทะเบียนผู้เลี้ยงผึ้ง จำนวนผึ้งที่เลี้ยง และมีการติดตามประเมินผลจากสภาแกนนำ
2.5 จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงผึ้งบ้านหุยาน	สมาชิกที่เลี้ยงผึ้งรวมกันตั้งเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงผึ้งรวบรวมผลผลิตไว้ที่กลุ่ม เพื่อร่วมกันขายภายใต้ชื่อน้ำผึ้งแสงจันทร์ โดยมีนางบุญเรือนแสงจันทร์เป็นประธานกลุ่ม

กิจกรรม	รายละเอียด
2.6 พัฒนาผลผลิตจากผึ้งเป็นสินค้าชุมชน	ประสานกับ กคน.ตำบลนาท่อม มาสอนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและราคาของน้ำผึ้ง ให้สมาชิกกลุ่มแปรรูปเป็นสบู่ น้ำผึ้ง ครีมบำรุงผิวผสมน้ำผึ้ง สีส้มทาปาก (ส่งไปขายให้เครือข่ายที่จังหวัดมหาสารคาม) และตั้งสำหรับเลี้ยงผึ้ง
2.7 พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรง	จัดทำเอกสารความรู้การเลี้ยงผึ้ง จัดทำถังเลี้ยงผึ้งเพื่อการสาธิต ปรับปรุงโรงเรียนเป็นศูนย์เรียนรู้โดยมีนางบุญเรือง แสงจันทร์ เป็นวิทยากรประจำศูนย์
2.8 การประชาสัมพันธ์ผลผลิตและศูนย์ถ่ายทอดการเลี้ยงผึ้งโพรง	<ul style="list-style-type: none"> - ติดตั้งป้ายไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่บนถนนเพชรเกษม - ติดตั้งป้ายไม้เนื้อแข็งหน้าที่ทำการกลุ่ม (ศูนย์เรียนรู้) - แผ่นพับ มีทั้งที่กลุ่มทำเอง และหน่วยงานราชการทำให้ - จัดบุญนิตรรศการในงานกาชาด งานกรรทงานของดีตำบลนาท่อม และงานอื่นๆ - จัดบุรสาธิตการเลี้ยงผึ้ง ประจำจนผู้ว่าราชการจังหวัด

สอนการเลี้ยงผึ้ง

การเลี้ยงผึ้งของสมาชิก

ตารางที่ 3 การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นแหล่งอาหารเพื่อสุขภาพ

กิจกรรม	รายละเอียด
3.1 จัดตั้งครัวเรือนต้นแบบปลูกผักปลอดสารพิษ 20 ครัวเรือน	สมาชิกโครงการปลูกผักสวนครัวเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้วให้ได้อย่างน้อย 20 ครัวเรือน โดยเน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช/ศัตรูพืช
3.2 ตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านห้วยยาน	สนับสนุนคนปลูกผักให้รวมกลุ่ม และแบ่งสัดส่วนการผลิตให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน โดยมีนางสุมาลี ศรีโดน เป็นประธานกลุ่ม
3.3 การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาปลูกผักปลอดสารพิษ	ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ผ่านช่องทางต่างๆ ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - การขายผักในวันเดิมนิเวศน์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล - จัดบุญนิธิวรรณการผักปลอดสารพิษ พร้อมขายในงานตลาดของดีนาท่อม - จัดบุญนิธิวรรณการผักปลอดสารพิษ พร้อมขายในงานกาชาดงานกรรฐา - การสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษ ในงานผู้ว่าราชการจังหวัด - จัดกระเช้าของฝาก ของที่ระลึก ให้กับส่วนราชการ/เครือข่ายต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ในทุกโอกาส
3.4 ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้ในครัวเรือน	สมาชิกกลุ่มปลูกผักร่วมกันทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง วัสดุจากครัวเรือน เช่น ปุ๋ยคอก เศษพืชผัก นำไปหมักรวมกันในโรงปุ๋ยและใช้เครื่องมือจากโรงปุ๋ยตำบลนาท่อม ซึ่งตั้งอยู่ในกลุ่มบ้านห้วยยาน ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์

กิจกรรม	รายละเอียด
3.5 สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหุยานศึกษาดูงาน	สมาชิกกลุ่มศึกษาดูงาน การเก็บผักสด การบรรจุเพื่อขาย การเก็บรักษา วิธีการขายที่ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอินทรีย์ อำเภอ บางแก้ว จังหวัดพัทลุง
3.6 ตั้งตลาดนัดชุมชน	สมาชิกกลุ่มปลูกผัก ได้ตั้งตลาดชุมชนชื่อ “ตลาดนัดหุยาน” ให้เป็นแหล่งซื้อขายผลผลิตจากโครงการ ซึ่งนัดทุกวันเสาร์ที่ 2 และวันเสาร์สุดท้ายของเดือน มีนางจรรยา ฮั่นพิพัฒน์ ประธานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เป็นแกนนำซึ่งได้มีพิธีเปิดร่วมกับงานนาท่อมยิ้ม ของสภาเด็กและเยาวชน และเปิดจำหน่ายมาจนถึงปัจจุบัน
3.7 สร้างความเชื่อถือด้วย “ตรารับรองคุณภาพ”	สร้างความเชื่อถือด้วย “ตรารับรองคุณภาพ” สินค้าผักปลอดสารพิษของชุมชน จากการควบคุมคุณภาพเชิงกระบวนการของ 3 ฝ่าย คือ กลุ่มผู้ปลูกผัก/รพ.สต./และเทศบาล โดยที่ 1. ผู้ปลูกต้องควบคุมกระบวนการปลูกแบบปลอดสารพิษกันเอง เพื่อคุณภาพ และความอยู่รอดในระยะยาวของกลุ่ม 2. รพ.สต. สุ่มเก็บตัวอย่างผักส่งตรวจหาสารเคมีตกค้าง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่ยอมรับรับรองใน “ตรารับรองคุณภาพ” 3. เทศบาลโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคระดับตำบลร่วมติดตามตรวจสอบในกระบวนการผลิต เพื่อรับรู้ และรับรอง “ตรารับรองคุณภาพ”

เกษตรกรอำเภอบางแก้ว

ขายผักในงานชุมชน

ขายผักใน รพ.สต.

สมาชิกกลุ่มผักภูยาน

ทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ใช้เอง

ตลาดนัดภูยานจำหน่ายพืชผักปลอดสารพิษจากชุมชนเดือนละ 2 ครั้ง

6. ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ

6.1 ผลการดำเนินงาน

1. เกิดสภาแกนนำจำนวน 21 คน สามารถชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ให้มาเป็นครัวเรือนต้นแบบได้เพิ่มขึ้น โดยแกนนำ 1 คน ชักชวนสมาชิกมาได้เพิ่มอีก 4 คน จนมีสมาชิกจำนวน 70 ครัวเรือนต้นแบบ

2. สภาแกนนำชุมชนได้พัฒนาศักยภาพเกิดเป็นกลไกขับเคลื่อนการจัดการตนเอง ด้วยการร่วมคิดร่วมทำ เน้นการพัฒนา ศักยภาพสภาแกนนำ เพื่อสร้างพลังของประชาชนให้มีความพร้อม ในการทำงานเป็นกลุ่ม ในการจัดระบบโครงสร้างแบ่งหน้าที่ผนวก กับงานปกครองของอำเภอแบ่งบทบาทการทำงานด้านอำนวยการ ด้านแผนพัฒนาชุมชน ด้านความสงบ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และวัฒนธรรม จนสามารถช่วยเหลือผู้นำและชุมชนได้ มีการทำงาน ร่วมกับเครือข่ายและหน่วยงานองค์กร จนได้เป็นตัวแทนคณะทำงาน ขับเคลื่อนโครงการเมืองลู่พอเพียงของผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง

3. ผลจากการจัดประชุมทุกเดือน ทำให้เกิดการติดตาม ประเมินผลความก้าวหน้าการทำโครงการของชุมชน ทำให้การแก้ ปัญหาต่าง ๆ ง่ายขึ้น การประชุมยังเป็นโอกาสของการทบทวนแผน งานชุมชน การทำงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนบ้านนุยานให้ สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นชุมชนจัดการตนเองได้

4. เกิดกลุ่มเลี้ยงผึ้งเพิ่มขึ้นจากเดิม 25 คน ขยายเพิ่ม เป็น 50 คน เกิดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการเลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพ และเกิดแหล่งเรียนรู้ด้านการเลี้ยงผึ้งที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา การเลี้ยงผึ้งให้กับผู้สนใจทั่วไปได้

5. จากการทำครัวเรือนต้นแบบสามารถลดรายจ่าย ด้านต้นทุนการผลิตลงได้ มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ครัวเรือน มีรายจ่ายลดลง มีการทำสบู่ น้ำยาซักผ้า ยาสระผม น้ำยาล้างจาน เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีต่อดินและน้ำ ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลนาท่อม ได้ทำการตรวจเลือดของชาวบ้านนุยาน พบว่าในปี 2556 พบสารเคมีปนเปื้อนในร่างกายลดลงต่ำกว่า 97 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2557 พบสารเคมีปนเปื้อนในร่างกายลดลงต่ำกว่า 86 เปอร์เซ็นต์

6. เกิดกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหุยานมีสมาชิก 70 คน ฝักที่ปลูกในแต่ละครัวเรือนทางแกนนำของกลุ่มจะทำการรวบรวมผักส่งขายให้กับร้านค้าในชุมชน ตลาดนัดหุยานเดือนละ 2 ครั้ง และตลาดนัดสำนักงานเกษตรในวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ทำให้เกิดรายได้เสริมและคนในชุมชนหันมาซื้อผักปลอดสารพิษของกลุ่มมากขึ้น

สับนํ้าฝิ่ง

ลังเลียงฝิ่ง

6.2 คุณค่าของโครงการ

1. เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพด้านการบริโภค เกิดกระแสการดูแลสุขภาพ มีการใส่ใจและพิถีพิถันเรื่องอาหารการกินในครัวเรือนเพิ่มขึ้น มีการปรุงอาหารสุขภาพรับประทาน และรื้อฟื้นเมนูอาหารพื้นบ้านให้ผู้สูงอายุมาถ่ายทอดและสาธิตการปรุงอาหารให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว และสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันลดช่องว่างระหว่างวัย

2. เกิดนวัตกรรมการเลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพ ที่พัฒนา มาจากการส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาปลูกผักปลอดสารพิษ ในชุมชนบ้านหุยาน เมื่อทางชุมชนได้ปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ในการปลูกผัก ทำให้ผึ้งมีจำนวนเพิ่มขึ้น น้ำผึ้งที่ได้มีความบริสุทธิ์ ทำให้ชาวบ้านหลายคนหันมาเลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพเป็นอาชีพเสริม จนเพิ่มเป็น 50 ราย การเลี้ยงผึ้งถือเป็น นวัตกรรม ความรู้ใหม่ ถ้าเลี้ยงผึ้งก็ต้อง ไม่ใช่สารเคมี และยาฆ่าแมลงไปโดยปริยาย เพราะ ผึ้งไม่ชอบ ผึ้งจะไม่อยู่ถ้าใช้สิ่งเหล่านี้ ถ้ามีผึ้งมาก ผลผลิตก็จะเพิ่ม สูงขึ้นด้วยจากการผสมเกสร เมื่อเกิดความหลากหลายทางพืชพรรณ อาหารแล้วคุณค่าทางน้ำผึ้งก็จะสูงตามไปด้วย ทำให้ราคาน้ำผึ้งสูง ด้วยราคาขวดละ 500 บาท และมีปริมาณไม่เพียงพอกับการจำหน่าย เกิดแหล่งเรียนรู้ด้านการเลี้ยงผึ้งที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา การเลี้ยงผึ้งให้กับผู้สนใจทั่วไปได้

7. การขยายผล

1. เกิดกิจกรรมตลาดนัดสีเขียว “พื้นที่คนรักสุขภาพ” ขึ้นในบ้านหุยาน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ ลานเด็กเล่นเด็กเรียนรู้ เวทีพูดคุยเรื่องสุขภาพ เวทีแลกเปลี่ยน ทุกข์สุขคนในชุมชน ตลาดนัดรวมพืชผักปลอดสารพิษ เป็นการ รวมผลผลิตจากครัวเรือนต้นแบบมานำเสนอแลกเปลี่ยนเป็นรายได้ ของสมาชิก โดยนำไปวางขายที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นาท่าอมทุกวันพุธแรกของเดือน และยังมีกรรวบรวมผักปลอด สารพิษนำไปขายตามตลาดนัดเดือนละ 2 ครั้ง

2. การพัฒนาวิสาหกิจสีเขียวบ้านหุยาน การจัดทำกฎ กติกา ตลาดปลอดพลาสติก การรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัย โดยหน่วยงาน การจัดหาสถานที่ตลาดสีเขียว เพิ่มจำนวนวัน ทำกิจกรรมเพื่อเพิ่มพื้นที่แลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อประกาศให้ชุมชน หุยานเป็นพื้นที่อาหารปลอดภัย เป็นพื้นที่วิสาหกิจสีเขียวที่มีการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อเนื่อง

8. ข้อเสนอแนะ

ในการจัดการชุมชนพึ่งตนเอง จะต้องให้ความสำคัญกับ ปัจจัยต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านสภาแกนนำชุมชนที่มา จากทุกกลุ่มบ้าน ทุกกลุ่มพลัง และให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ และพัฒนาศักยภาพให้สามารถเรียนรู้ข้อมูลชุมชน วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ลงมือทำ ติดตาม และประเมินผล ร่วมกัน และ แกนนำจะต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ถึงประชาชนอย่างต่อเนื่อง

2. การตัดสินใจภายใต้สภาพแวดล้อมและต้นทุนที่มีอยู่ ชุมชนจะต้องเรียนรู้ว่ามีต้นทุนอะไรบ้าง ทั้งทุนที่เป็นบุคคล ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเอื้อ วัตถุดิบหรือผลผลิต จากชุมชน ตลอดจนวิถีชุมชนก่อนที่จะตัดสินใจวางแผน ลงมือทำ

3. การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การทำ กิจกรรมจะเป็นการสร้างโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม ส่งเสริมการ ทำงานเป็นทีม คัดสรรและสร้างผู้นำรายใหม่

4. การสร้างเครือข่าย ชุมชนเชื่อว่าพึ่งตนเองได้ทุกเรื่อง เพียงแต่จะต้องจัดการตนเองได้ด้วยปัจจัยที่มีอยู่ และปัจจัยที่พึ่งพา ได้จากเครือข่าย โดยเฉพาะเครือข่ายที่เป็นแหล่งทุน วิชาการ เทคโนโลยี สื่อ และอื่น ๆ

กรณีศึกษาที่ 2:
ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง

“แหลมยางนาพึงพา เศรษฐกิจพอเพียง”

นางเบญจา รัตน์มณี
ทีมสนับสนุนวิชาการจังหวัดชุมพร

1. ชื่อโครงการ ที่อยู่ และผู้รับผิดชอบโครงการ

โครงการแหลมยางนาฟุ้งพาเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อยอด)

ที่อยู่ บ้านแหลมยางนา หมู่ที่ 4 ต.ตะโก อ.ทุ่งตะโก จ.ชุมพร

ผู้รับผิดชอบโครงการ นางฉัตรรัตน์ สังข์ช่วย

2. เรื่องย่อ

ชุมชนบ้านแหลมยางนาเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 137 ครัวเรือน ประชาชน 620 คน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ (ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง) สวนปาล์ม และสวนยางพารา ซึ่งราคาของผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาลและพ่อค้าคนกลาง ในภาวะราคาตกต่ำทำให้เกษตรกรขาดทุน ส่งผลให้ประชาชนมีหนี้สินถึง 109 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 79.56 หนี้สินส่วนใหญ่เกิดจากการกู้ยืมกันภายในชุมชน และกู้ยืมจากกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มทุเรียน กลุ่มมังคุด กลุ่มกล้วย กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสวัสดิการชุมชน เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเบื้องต้น สมาชิกส่วนใหญ่ของแต่ละกลุ่มจะเป็นคนๆ เดียวกัน ดังนั้น ปัญหาของชุมชนที่พบในลำดับต้นๆ จึงเป็นปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบ บางรายถึงขั้นต้องหนีออกจากหมู่บ้าน และบางรายฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา สาเหตุอีกส่วนหนึ่งมาจากการกู้ยืมเพื่อนำไปประกอบอาชีพทำการเกษตร ซึ่งบางปีผลผลิตราคาตกต่ำ ไม่สามารถปลดหนี้ได้ ประกอบกับประชาชนไม่มีวินัยทางการเงิน (ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย) รองลงมาเป็น

ปัญหาการว่างงาน มีคนว่างงานจำนวน 43 คน ปัญหาครอบครัว (ขาดความอบอุ่น พ่อแม่แยกทาง ปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความเครียด) จำนวน 13 ครอบครัว

โครงการแหลมยางนาฟ้างาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินการชักชวนคนในชุมชนแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการรับสมัครสมาชิกครัวเรือนเข้าร่วมโครงการ ให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การปรับปรุงคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร การซ่อมบำรุงรักษาเครื่องใช้ภายในบ้าน การสร้างบรรยากาศของชุมชนให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ จัดค่ายครอบครัวอบอุ่น และการเรียนดนตรีที่บ้านของคน 3 วัย ผลการดำเนินงานสามารถลดและปลดหนี้ได้ 87 หลังคาเรือน คิดเป็น ร้อยละ 79.82 สมาชิกในชุมชนมีงานทำ จำนวน 28 คน (เยาวชน 18 คน ผู้ใหญ่ 10 คน) คิดเป็นร้อยละ 65.12 งานที่ทำประกอบด้วย รับจ้างทำสวน จักรสานพลาสติก ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า เพาะเห็ด ปลูกผัก เกิดครอบครัวอบอุ่นต้นแบบ จำนวน 20 ครอบครัว เกิดกลุ่มเด็กและเยาวชนสีขาว เบื้องต้น 10 คน และเกิดพี่สอนน้องจนขยายกลุ่มเพิ่มขึ้นอีก 30 คน เกิดบุคคลต้นแบบด้านการลด ละ และเลิกอบายมุข จำนวน 80 คน และในจำนวนดังกล่าวนี้สามารถเป็นวิทยากรได้ จำนวน 3 คน และที่สำคัญเกิดความสัมพันธ์และความผูกพันของกลุ่มคนสามวัย ที่มีการชักชวนกันไปวัดชวนกันทำกิจกรรมในวันสำคัญๆ ชวนกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

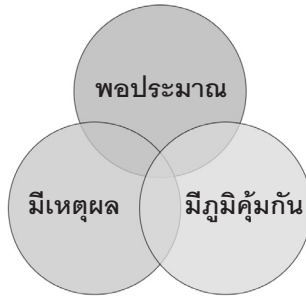
3. ที่มา

ชุมชนบ้านแหลมยางนาเป็นชุมชนเกษตรกรรม ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร จำนวนครัวเรือน 137 ครัวเรือน ประชากร 620 คน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ทุเรียน มังคุด สวนปาล์ม และสวนยางพารา ซึ่งราคาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาลและพ่อค้าคนกลาง รายได้รับเฉลี่ยรายบุคคล 6,500 บาท/เดือน รายได้ต่อครอบครัว 78,402 บาท/ปีรายจ่ายเป็นรายบุคคล และครอบครัวรายจ่ายรายบุคคล 12,897 บาท/เดือน รายจ่ายต่อครอบครัว 25,795 บาท/เดือน ส่งผลให้ประชาชนมีหนี้สินถึง 109 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 79.56 หนี้สินส่วนใหญ่เกิดจากการกู้ยืมกันภายในชุมชน จากกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มทุเรียน กลุ่มมังคุด กลุ่มกล้วย กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสวัสดิการชุมชน เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเบื้องต้น สมาชิกส่วนใหญ่ของแต่ละกลุ่มจะเป็นคนๆ เดียวกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องคนว่างงาน จำนวน 43 คน สาเหตุการว่างงานพบว่า ส่วนใหญ่กำลังตัดสินใจเลือกงานที่จะทำ รongลงมาหางานไม่ได้ และไม่หางานเพราะไม่อยากทำงาน และปัญหาเรื่องครอบครัว ที่มีทั้งครอบครัวแตกแยก พ่อแม่แยกทางกัน พ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ และเด็กติดเพื่อนตามเพื่อน (ข้อมูลจากการสำรวจข้อมูลหมู่บ้านก่อนจัดทำโครงการ)

ดังนั้น ปัญหาของชุมชนที่พบในลำดับต้นๆ จึงเป็นปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบ บางรายถึงขั้นหนีออกจากหมู่บ้าน

และบางรายฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา สาเหตุอีกส่วนหนึ่งมาจากการ
กู้ยืมเพื่อนำไปประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งบางปีผลผลิต
ราคาตกต่ำ ไม่สามารถปลดหนี้ได้ ประกอบกับประชาชนไม่มีวินัย
ทางการเงิน รองลงมา ปัญหาสุขภาพ ปัญหายาเสพติดในกลุ่ม
เยาวชน ปัญหาความเครียด และความคาดหวังของประชาชน
ส่วนใหญ่ต้องการปลดหนี้สินเป็นลำดับต้น ทำให้ผู้ใหญ่วิมล
เจริญสุข และทีมงานที่ประกอบด้วย นางวรรณ รวดเร็ว (สออบต.)
นางธิดารัตน์ สังข์ช่วย (อสม.) นางพอง เหวียดแป้น นายประมวล
โต๊ะขวัญแก้ว ฯลฯ ซึ่งเป็นแกนนำชุมชน ได้ร่วมประชุมคิดหาวิธีการ
ช่วยเหลือชาวบ้าน ประกอบกับช่วงนั้น สสส. มีการประชาสัมพันธ์
เรื่องโครงการชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ผู้ใหญ่วิมล จึงได้ชักชวนทีมงาน
มาร่วมประชุมรับฟังข้อเสนอของ สสส. และได้กลับไปประชุมชี้แจง
และขอความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชนว่าจะร่วมกันทำโครงการเพื่อ
แก้ไขปัญหาดีหรือไม่ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วย และได้เชิญพี่เลี้ยง
โครงการมาให้คำแนะนำและให้ความรู้ในการวิเคราะห์สถานการณ์
ปัญหา การค้นหาและการเก็บข้อมูลในพื้นที่ เพื่อใช้ประกอบการ
เขียนโครงการ และการคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
จากการดำเนินกิจกรรมโดยมีองค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุนวิชาการ
เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และ
พัฒนาชุมชน เข้ามาให้ความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่งเสริม
การออม ส่งผลให้ประชาชนมีระเบียบการใช้จ่ายเงินมากขึ้น ค้นพบ
ปัญหาของตนเอง ส่งผลให้สามารถลดหนี้สินได้ ร้อยละ 79.82
ของครัวเรือนทั้งหมด

ทางสายกลาง

เงื่อนไข ความรู้
(รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง)

เงื่อนไข คุณธรรม
(ซื่อสัตย์ สุจริต ชยัน อุดทน แบ่งปัน)

ชีวิต/เศรษฐกิจ/สังคม
สมดุล/มั่นคง/ยั่งยืน

แนวคิดโครงการแหลมยางนาฟิงพาเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอประมาณ: หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล: หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว: หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ภาพประกอบที่ 2 แนวคิดโครงการแหลมยางนาฟิงพาเศรษฐกิจพอเพียง

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อลดและปลดหนี้ของชุมชน
2. เพื่อลดปัญหาการว่างงาน
3. สร้างครอบครัวและชุมชนให้อบอุ่นสู่ชุมชนน่าอยู่

กลุ่มเป้าหมาย

ปีที่ 1 คริวเรือนที่สมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน

96 คริวเรือน (สมาชิก จำนวน 383 คน)

ปีที่ 2 คริวเรือนจำนวน 138 คริวเรือน (คริวเรือนเดิม

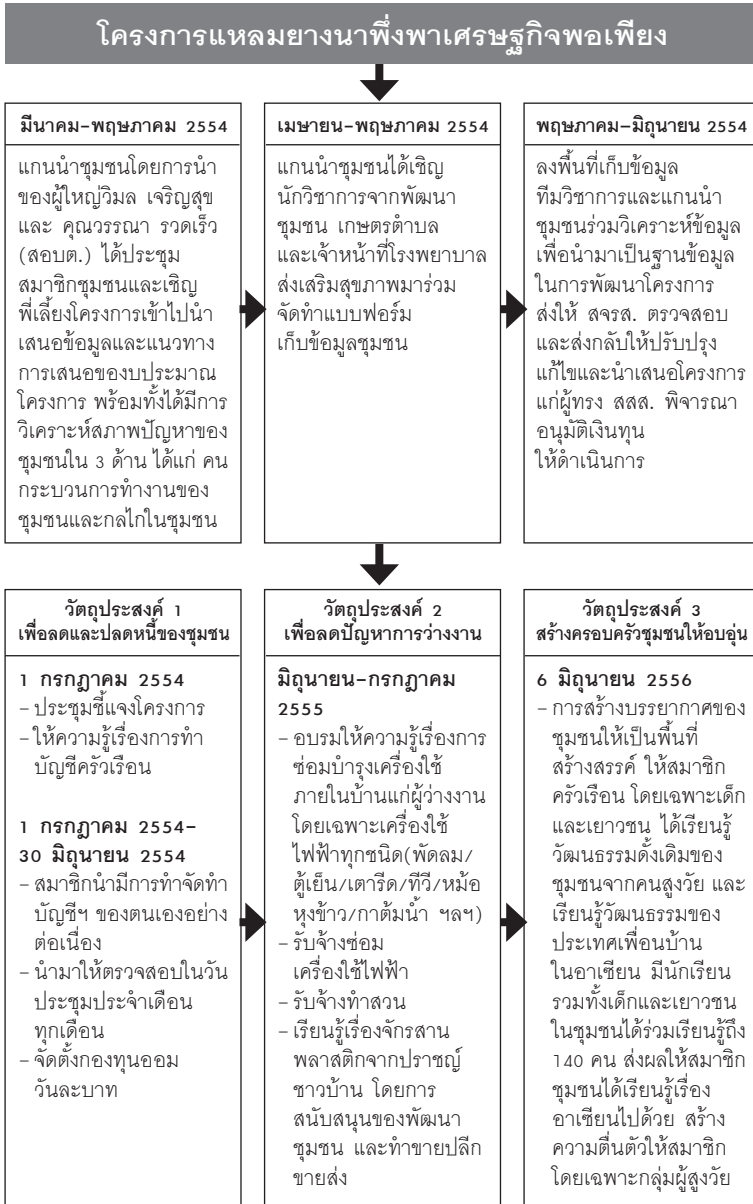
96 คริวเรือน และคริวเรือนใหม่ 42 คริวเรือน

หรือ สมาชิกเดิม 383 คน และสมาชิกใหม่

237 คน)

5. วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงาน (ต่อ)

วัตถุประสงค์ 1 เพื่อลดและปลดหนี้ของชุมชน	วัตถุประสงค์ 2 เพื่อลดปัญหาการว่างงาน	วัตถุประสงค์ 3 สร้างครอบครัวชุมชนให้อบอุ่น
<p>1 กรกฎาคม 2554-30 กันยายน 2554</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (กล้วยเล็บมือนาง/ทุเรียน/มังคุด) <p>ตุลาคม 2554</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อบริโภค เหลือส่งขายรถรับซื้อส่ง กทม. ทุกสัปดาห์ - ทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง - ปรับปรุงคุณภาพของทุเรียนทำให้ทุเรียนมีคุณภาพขายได้ราคา - ชุมชนสามารถลดและปลดหนี้ได้ ร้อยละ 80 - สมาชิกมีการบริโภคปลอดภัย - ศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ 3 เรื่อง ได้แก่ ศูนย์ทำปุ๋ยอินทรีย์และปลูกผักปลอดสารพิษในโรงเรียน ศูนย์ปลูกพืชผักปลอดสารพิษในชุมชน (บ้านคุณอารีย์ ขาวนาขา) และศูนย์ข้าวไร่ (บ้านคุณมนูญ หีตชะนา) 	<p>มิถุนายน-กรกฎาคม 2555</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้เรื่องการเพาะเห็ดฟางและเห็ดนางฟ้าจากพัฒนาชุมชนที่เข้ามาส่งเสริมและกลับไปเพาะขาย - ปลูกผักปลอดสารพิษส่งชุมชน <p>ตุลาคม 2556</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการสอนทำพิมเสมน้ำจมนสามารถส่งไปวางขายในร้านค้าชุมชนและนอกชุมชน - สมาชิกที่ว่างงาน มีงานทำร้อยละ 65 	<p>29-30 มิถุนายน 2556</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดค่ายครอบครัวอบอุ่นให้สมาชิกครอบครัว/ชุมชนมีการเปิดใจคุยกัน - สร้างอาสาสมัครในพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องของเยาวชนและจับคู่คุยกันกับครอบครัว - จัดทำมาตรการ/ปฏิญญาครอบครัวชุมชนในการปฏิบัติตัวของกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและอบอุ่นเสมือนครอบครัวเดียวกัน ส่งผลให้เกิดครอบครัวอบอุ่นต้นแบบเบื้องต้น จำนวน 6 ครอบครัว และก่อนปิดโครงการขยายได้ 20 ครอบครัว - เกิดครอบครัวอบอุ่นต้นแบบ จำนวน 20 ครอบครัว เกิดกลุ่มเด็กและเยาวชนสีขาวเบื้องต้น 10 คน และเกิดพี่สอนน้องจนขยายกลุ่มเพิ่มขึ้นอีก 30 คน เกิดบุคคลต้นแบบด้านการลด ละ และเลิกอบายมุข จำนวน 80 คน และในจำนวนดังกล่าวนี้สามารถเป็นวิทยากรได้จำนวน 3 คน และที่สำคัญเกิดความสัมพันธ์และความผูกพันของกลุ่มคนสามารถมีกิจกรรมร่วมกันไปวัด ชวนกันทำกิจกรรมในวันสำคัญ ๆ ชวนกับอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

ภาพประกอบที่ 3 วิธีการดำเนินงานโครงการ
 แห่ลมยางนาฟุ้งพาเศรษฐกิจพอเพียง

**ปีที่ 1 (วันที่ 1 กรกฎาคม 2554-31 กรกฎาคม 2555
 ระยะเวลาจำนวน 12 เดือน)**

1) ช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2554 (ระยะเวลา 3 เดือน) หลังจากแกนนำชุมชนได้รับทราบข้อมูลการเสนอโครงการจากการประชาสัมพันธ์ แกนนำชุมชนโดยการนำของผู้ใหญ่วิมล เจริญสุข และคุณวรรณ รวดเร็ว (สอบต.) ได้ประชุมสมาชิกชุมชน และเชิญพี่เลี้ยงโครงการเข้าไปนำเสนอข้อมูลและแนวทางการเสนอของประมาณโครงการ พร้อมทั้งได้มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนใน 3 ด้าน ได้แก่ คน กระบวนการทำงานของชุมชนและกลไกในชุมชน

2) ช่วงเดือนเมษายน 2554 (ระยะเวลา 1 เดือน) แกนนำชุมชนได้เชิญนักวิชาการจากพัฒนาชุมชน เกษตรตำบล และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพมาร่วมจัดทำแบบฟอร์มเก็บข้อมูลชุมชน และลงเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงเดือนพฤษภาคม 2554-มิถุนายน 2554 เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการ

พัฒนาโครงการ ปรับปรุงและเสนอโครงการในเดือนมิถุนายน 2554 และได้รับการพิจารณาในเดือนกรกฎาคม 2554 โดยให้ดำเนินการ ในระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2554-31 กรกฎาคม 2554

3) หลังจากมีการประชุมชี้แจงโครงการ ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2554 ได้มีการให้ความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน โดยเจ้าหน้าที่ จากธนาคาร ธกส. และแจกเล่มบัญชีครัวเรือนให้สมาชิกที่สมัคร เข้าร่วมครัวเรือนละ 1 เล่ม ให้ไปจัดทำรายการของตนเอง และให้นำมาให้ผู้ตรวจสอบบัญชีที่มีการจัดตั้งขึ้นจากการประชุมคณะทำงาน โครงการ ตรวจสอบทุกเดือน โดยคณะกรรมการจัดตั้งรางวัลเป็นขวัญกำลังใจให้สมาชิกที่ทำได้ดี 1 กรกฎาคม 2554-30 มิถุนายน 2554 สมาชิกนำมีการจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่องและสามารถลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ซึ่งสมาชิกจะนำมาให้ตรวจสอบในวันประชุม ประจำเดือนทุกเดือน ส่งผลให้ชุมชนมีการจัดการตนเองด้วยบัญชี ครัวเรือนอย่างจริงจังต่อเนื่อง และพบว่า มีการลดปัญหาการรายจ่าย ที่ไม่จำเป็นลงได้จริง ทำให้มีเงินเหลือเก็บ ประกอบกับชุมชนมีการ จัดตั้งกองทุนออมวันละบาทขึ้น เพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมโดยไม่เสีย ดอกเบี้ยเพื่อนำไปปลดหนี้

4) เดือนกันยายน 2554 จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร เช่น การแปรรูปกล้วยเล็บมือนาง ทุเรียน มังคุด กรณีที่ผลผลิตราคาตกต่ำ และในเดือนตุลาคม 2554 มีให้ ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อบริโภค เหลือจำหน่าย และการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง รวมทั้งมีการปรับปรุงคุณภาพของ ทุเรียนเพื่อให้ขายได้ราคา ส่งผลให้ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการมีการ ปลดหนี้ได้ถึงร้อยละ 60

5) ในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2555 มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการซ่อมบำรุงเครื่องใช้ภายในบ้านโดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด (พัดลม/ตู้เย็น/เตารีด/ทีวี/หม้อหุงข้าว/กาต้มน้ำ ฯลฯ) ครั้วเรือนที่เข้าร่วมโครงการประหยัดงบประมาณในการซื้อของใช้ใหม่หลายรายการ

ปีที่ 2 (วันที่ 1 มิถุนายน 2556-31 พฤษภาคม 2557 ระยะเวลา 12 เดือน)

1) เชื่อมโยงจากปีแรก จากปัญหาหนี้สินลดลง ผู้นำชุมชน กรรมการโครงการและแกนนำชุมชน จึงมีความต้องการการขยายกิจกรรมให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้านโดยสมัครใจ รวม 42 ครั้วเรือน และนำปัญหาที่วิเคราะห์ได้และมีความสำคัญกับชุมชนมาดำเนินการต่อ เช่น ปัญหาของเยาวชนที่นับวันจะยิ่งเพิ่มขึ้นในเรื่องของสิ่งเสพติดและอบายมุข(ยาบ้า/ยาไอซ์/น้ำกระท่อมและการพนัน) ปัญหาคนว่างงานที่เลือกงาน ซึ่งหลังจากได้รับงบประมาณและประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการแก่สมาชิกในวันที่ 6 มิถุนายน 2556

2) วันที่ 6 มิถุนายน 2556 การสร้างบรรยากาศของชุมชนให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ ให้สมาชิกครั้วเรือน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนจากคนสูงวัย และเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน มีนักเรียนรวมทั้งเด็กและเยาวชนในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ถึง 140 คน ส่งผลให้สมาชิกชุมชนได้เรียนรู้เรื่องอาเซียนไปด้วย สร้างความตื่นตัวให้สมาชิกโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงวัย

3) กิจกรรมสร้างครอบครัวและชุมชนให้อบอุ่น (ค่ายครอบครัวอบอุ่น) ให้สมาชิกครอบครัว/ชุมชนมีการเปิดใจคุยกัน รวมทั้งการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องของเยาวชนและจับเข้าคุยกันกับครอบครัว และการจัดทำมาตรการ/ปฏิญญาครอบครัวชุมชนในการปฏิบัติตัวของกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและอบอุ่นเสมือนครอบครัวเดียวกัน ในระหว่างวันที่ 29-30 มิถุนายน 2556 ส่งผลให้เกิดครอบครัวอบอุ่นต้นแบบเบื้องต้น จำนวน 6 ครอบครัว และก่อนปิดโครงการขยายได้ 20 ครอบครัว

4) ในช่วงเดือนตุลาคม 2556 มีการสร้างกิจกรรมให้กลุ่มคน 3 วัย ได้มีกิจกรรมร่วมโดยการสอนทำพืชมะเขือเทศ จานสามารต ส่งไปวางขายในร้านค้าชุมชนและนอกชุมชนได้ และในเดือนตุลาคม กลุ่มคน 3 วัยได้ร่วมกันสำรวจข้อมูลเพื่อดูการพัฒนาของชุมชน รวมทั้งเรื่องยาเสพติดของชุมชน

5) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในเดือนมกราคม 2557 โดยเริ่มต้นจัดตั้งจำนวน 3 ศูนย์เรียนรู้ ได้แก่ 1.ศูนย์เรียนรู้เรื่องการปลูกพืชผัก ผลไม้ ปลอดภัยที่บ้านของคุณอารีย์ ขาวนาขา 2.ศูนย์เรียนรู้เรื่องข้าวไร่ ที่แปลงสวนของคุณมณูญ หิตชะณา 3.ศูนย์เกษตรอินทรีย์(ปุ๋ย/ผัก)ที่โรงเรียนบ้านแหลมยางนา

6) คนสามวัยเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านร่วมกัน เป็นการสร้างสังคมและชุมชนให้อบอุ่น มีความสัมพันธ์ที่ดีเกิดความผูกพันกัน โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดและวันสำคัญๆ กลุ่มคนสามวัยจะร่วมกันใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ของชุมชน และทุกกิจกรรมเด็กและเยาวชนจะเดินหน้าผู้ปกครองและคนอื่นอีกสองวัยจะเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน

6. ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ

6.1 ผลการดำเนินงานของแหลมยางนาฟ้างา เศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 2 ปี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1.1 สมาชิกชุมชนสามารถลดและปลดหนี้ได้ ร้อยละ 80 จากการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และมีการเสริมสร้างรายได้เพิ่ม อาทิ ช่วงของผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ นำมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิต ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ประชาชนมีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษไว้บริโภค ส่งผลให้ประชาชนสามารถลดค่าใช้จ่ายลงและมีการบริโภคที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และยังเกิดศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ 3 เรื่อง ได้แก่ ศูนย์ทำปุ๋ยอินทรีย์และปลูกผักปลอดสารพิษในโรงเรียน ศูนย์ปลูกพืชผักปลอดสารพิษในชุมชน (บ้านคุณอารีย์ ขาวนาขา) และศูนย์ข้าวไร่ (บ้านคุณมณูญ หิตชนะนา) ในขณะเดียวกันชุมชนมีการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นหลายคนอาการของโรคเบาหวานและความดันคงที่เมื่อใช้น้ำหมักจากสมุนไพรในครัวเรือน (ไม่พึ่งยาแผนปัจจุบัน)

6.1.2 คนว่างงานลดลง เนื่องจากช่วยงานในชุมชนและไม่เลือกงาน เด็กและเยาวชนที่ว่างงานมีงานทำ และมีรายได้ (สมาชิกชุมชนว่างงาน 43 คน) ทำให้มีงานทำ 28 คน (เยาวชน 18 คน ผู้ใหญ่ 10 คน)

6.1.3 ครอบครัวและชุมชนมีความอบอุ่น มีการพูดคุยกันในครอบครัวมากขึ้น เกิดครอบครัวอบอุ่นต้นแบบ จำนวน 20 ครอบครัว เกิดกลุ่มเด็กและเยาวชนสีขาว เบื้องต้น 10 คน และเกิดพี่สอนน้องจนขยายกลุ่มเพิ่มขึ้นอีก 30 คน

6.1.4 เกิดบุคคลต้นแบบด้านการลด ละ และเลิกอบายมุข จำนวน 80 คน จนสามารถเป็นวิทยากรได้ จำนวน 3 คน

6.1.5 เกิดความสัมพันธ์และความผูกพันของกลุ่มคน สามวัย ที่มีการชักชวนกันไปวัด ชวนกันทำกิจกรรมในวันสำคัญๆ ชวนกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ชวนกันพัฒนาหมู่บ้าน ด้วยการปั่นจักรยานเก็บขยะสองข้างทาง นอกจากนี้ได้ออกกำลังกาย และยังได้การจัดสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สะอาดเป็นระเบียบ

6.2 คุณค่าของโครงการ

6.2.1 ความรู้และนวัตกรรม ดังนี้

1) “ร้านค้าสีขาว” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้ประกอบการร้านค้าที่ใหญ่สุดในหมู่บ้าน (แหลมยางนามินิมาร์ท) เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการที่มุ่งเน้นให้ประชาชน ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ทำปุ๋ยใช้เอง ปลูกผักปลอดสารพิษไว้ทานเอง เหลือขายได้ รู้จักการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้รู้รายรับ รายจ่ายของตนเอง รู้จักการดูแลสุขภาพ ใช้สารอินทรีย์แทนการใช้ สารเคมี เลือกรูปแบบที่ปลอดภัยจึงได้เข้ามาร่วมและปรับปรุง ร้านค้าของตนเองให้เป็นร้านค้าที่ปลอดภัยกับทุกกลุ่มคน โดยเลือก ที่จะลดและเลิกขายสินค้าเสี่ยงทุกชนิด อาทิ สุรา บุหรี่ (สุราคนซื้อ ดื่มเข้าไปบางคนเกิดอันตราย บางคนเกิดความรุนแรงในครอบครัว บุหรี่ หลายคนเป็นมะเร็ง เลิกประเภทเคมีทุกชนิด (ปุ๋ยเคมี ยากำจัด แมลงและศัตรูพืช) เคมีโกดังเก็บปุ๋ย เปลี่ยนมาเป็นโกดังเก็บและ ขายปุ๋ยอินทรีย์แทน โดยที่ตนเองใช้ด้วย เลิกขายสินค้าประเภท

น้ำอัดลม (โค้ก) และยาแก้ไอ ซึ่งประเภทที่ใช้ประกอบการต้ม น้ำกระท่อม เขามองว่าสินค้าเหล่านั้นขายไปเขาได้บาป ชุมชนจึง ยกย่องให้เป็น “ร้านค้าสีขาว”

2) “จักรยานเฝ้าระวัง” เกิดจากแนวคิดของกลุ่ม คนสามวัยได้ในการออกกำลังกายร่วมกันด้วยการปั่นจักรยานรอบ ชุมชนตอนเย็น ๆ ทุกวันยกเว้นฝนตก กลุ่มนี้มีประมาณ 20 คน เริ่มตั้งแต่อายุ 5 ขวบ ไปจนถึง 75 ปี จะเริ่มปั่นตั้งแต่เวลา 17.00 น.-18.00 น. เป็นประจำทุกวัน โดยที่ทุกคืนจะมีถุงพลาสติก แหวนที่รัด (ตอนเริ่มแรกไม่มีแต่พวกเขาไปเจอขยะสองข้างทางจึงคิด ให้ทุกคืนเตรียมถุงพลาสติกติดไป) ถุงนี้มีไว้สำหรับใส่ขยะที่พวกเขา เจอะเจอสองข้างทาง จะเก็บใส่รถแล้วนำกลับมาใส่ถังเมื่อเต็มถุง หรือสิ้นสุดการปั่น เป็นการทำความดี ๆ ส่งผลให้สมาชิกในหมู่บ้านต้อง ออกมาจัดการหน้าบ้านของตนให้สะอาดก่อนขบวนรถจักรยาน จะมาเป็นทีมเฝ้าระวังและจัดการขยะที่ได้ผลเพียงแต่เป็นเส้นทาง ที่ไม่ไกลมากนักจึงยังไม่ครอบคลุมทั้งชุมชน ซึ่งแกนนำจะขยายผล ต่อด้วยการปั่นให้รอบชุมชนโดยแบ่งทีมให้กลุ่มที่เป็นเด็กเล็กและผู้สูงอายุไว้รอบใน

6.2.2 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ ประชาชน มีการบริโภคที่ปลอดภัยจากพืชผักที่ปลูกเองปลอดสารพิษ มีการ ลด ละ เลิกสุรา บุหรี่ และการพนัน อาทิ นายโกศล ณ พัทลุง นายวิมล เจริญสุข และนายสำราญ พัฒนษา ที่เลิกได้ทุกอย่าง ทั้งสุรา บุหรี่ และการพนัน มีการออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยาน การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะการใช้น้ำหมักเพื่อ

สุขภาพของเป้าหมายในกลุ่มโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน-ความดันโลหิตสูง โรคผิวหนัง (ผื่นคัน เริม งูสวัด) เป็นต้น

6.2.3 สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ จากการปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยสารเคมีมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำส้มควันไม้แทนยากำจัดศัตรูพืช เกิดพื้นที่ปลอดสารเคมี ชุมชนปลอดภัยจากสารเคมีเกิดครอบครัวอบอุ่น บางครอบครัวที่อยู่คนเดียว ปัจจุบันลูกหลานมาเยี่ยมนำอาหารมารับประทานร่วมกันมานอนเป็นเพื่อนในวันหยุดทำให้ไม่เหงา มีพื้นที่สร้างสรรค์ให้เด็กเยาวชน และผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

6.2.4 สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามและให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันนั้นคือคุณค่าทางจิตใจของสมาชิกชุมชนทุกคน ที่มีความผูกพันกันเกิดขึ้น ในปีแรกมีสมาชิกท่านหนึ่งที่มีมองว่าโครงการนี้คงเหมือนกับโครงการอื่น ๆ ที่รัฐเข้ามาทำให้แล้วหายไปพร้อมกับคนทำ แต่เมื่อผ่านไปหนึ่งปี ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่เขาประสบส่งผลให้เขาเข้ามาร่วมเป็นตัวตั้งตัวตีในปีที่สอง

6.2.5 หน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่เห็นคุณค่าในการพัฒนาของชุมชน เข้ามาร่วมให้การสนับสนุนทั้งในส่วนของความรู้งบประมาณในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ส่งผลให้ชุมชนบ้านแหลมยางนาได้รับการยกระดับจากพัฒนาชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในอำเภอ จังหวัดและต่างจังหวัด โรงเรียนขานรับและสนับสนุนให้โรงเรียนมีกิจกรรมเช่นเดียวกับชุมชน จนเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์มีการปรับปรุงพื้นที่เป็นแปลงผักปลูกผักปลอดสารพิษ มีการจัดการขยะในโรงเรียน จัดตั้งธนาคาร

ขณะในโรงเรียน นำขยะหมักทำปุ๋ย มีโรงหมักปุ๋ยในโรงเรียน และ
ยังเป็นแหล่งส่งออกของพืชผักปลอดสารพิษสู่ตลาดในภาคกลาง
(มีรถมารับซื้อทุกวันศุกร์)

7. การขยายผล

ชุมชนมีการดำเนินการให้เกิดนโยบายของชุมชนใน
2 ประเด็น คือ การทำประชาคม และได้รับการรับรองจากสมาชิก
ในชุมชน และให้มีการประกาศใช้ให้ทุกคนรู้เวียนยึดถือปฏิบัติ
พร้อมส่งมอบให้ท้องถิ่นเพื่อขยายผลเป็นแนวทางหรือเป็นนโยบาย
ของท้องถิ่นในโอกาสต่อไป ดังนี้

7.1 กติกาชุมชนด้านการลดและปลดหนี้ ประกอบด้วย

- 1) การกู้เงินของสมาชิกชุมชน สมาชิกชุมชนสามารถ
กู้เงินของกลุ่มหรือกองทุนต่างๆ ในชุมชน ได้ในเวลาเดียวกัน
ไม่เกิน 2 กลุ่ม
- 2) บุคคลที่ค้ำประกันเงินกู้ของเพื่อนสมาชิก สามารถ
ค้ำประกันได้ไม่เกิน 3 สัญญาเงินกู้
- 3) บุคคลที่สามารถปลดหนี้ได้ภายในระยะเวลา
3-5 ปี ควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 4) การชำระหนี้ หากมีการชำระล่าช้า 1-2 งวดจะมี
ติดตามทวง และเตือนด้วยวาจา หากล่าช้าตั้งแต่ 3 งวดขึ้นไปจะมี
หนังสือเตือนและต้องชำระพร้อมกันทั้ง 3 งวด หากผู้กู้ไม่สามารถ
ส่งได้ให้ผู้ค้ำประกันร่วมกันรับผิดชอบ

5) สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มปลูกผักเพื่อขายเสริมรายได้ ต้องปลูกผักปลอดสารพิษครบวงจรหากมีการตรวจพบสารพิษตกค้าง ครั้งที่ 1 ว่ากล่าวตักเตือนและไม่รับซื้อสินค้าทางการเกษตร ครั้งที่ 2 ทางกลุ่มตัดสวัสดิการต่างๆ ครั้งที่ 3 ให้ออกจากสมาชิกกลุ่ม กลุ่มจะไม่รับสินค้าอีกต่อไป และเว้นวรรคการเข้าร่วมกลุ่มเป็นเวลา 5 ปี

7.2 ปฏิญญาคนแหลมยางนา ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง

1) เปิดโอกาสให้ทุกคนในครอบครัวมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในการเสนอความคิดเห็นโดยเฉพาะกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ

2) ให้วันที่ 14 เดือนเมษายนของทุกปี เป็นวันครอบครัวของชุมชนแหลมยางนา และให้ทุกคนในครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน

3) หากมีการกระทำที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอบายมุขของเด็กและเยาวชน ผู้ปกครองและครอบครัวต้องรับผิดชอบร่วมกัน

4) การนำทรัพยากรที่มีในชุมชนมาใช้ต้องให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน

8. ข้อเสนอแนะ

สิ่งที่พบจากการทำโครงการที่ผ่านมา และพบว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทุกชุมชนจะต้องมี ได้แก่

1. ข้อมูลชุมชน ทั้งที่เป็นข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในทุกด้าน (สังคม/เศรษฐกิจ/การเมือง/การปกครอง/ทุนชุมชน ฯลฯ) ที่มีการเคลื่อนไหวทันต่อสถานการณ์ และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง อาทิ ข้อมูลข้อเด่นและข้อด้อยของชุมชน และข้อมูลการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา ปัจจุบัน และอนาคต

2. แผนการพัฒนาหรือแผนชุมชน ซึ่งชุมชนต้องจัดทำไว้ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของการขอสันับสนุนงบประมาณในการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน หรือองค์กรอื่นๆ ในการพัฒนาชุมชน

3. การประเมินผล ทบทวน หรือถอดบทเรียนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ชุมชนต้องตอบได้ในการดำเนินการจัดทำกิจกรรมหรือโครงการในแต่ละครั้ง ว่ามีการคุ้มค่า เกิดการพัฒนาที่แท้จริง ไม่ใช่ทำแค่ให้เสร็จแต่หากต้องทำให้เกิดผลลัพธ์ที่คุ้มค่าการลงทุน

ภาพกิจกรรมของโครงการ

ประชุมชี้แจงโครงการ

สอนบัญชีครัวเรือน

ตรวจบัญชีครัวเรือน

มอบรางวัลคนทำบัญชีดีเด่น

มอบเกียรติบัตรคนปรับพฤติกรรม

ออมวันละบาท

เล่าให้น้องฟัง

ทำให้น้องดู

กรณีศึกษาที่ 3:
ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
และการจัดการทรัพยากรชุมชน

“การจัดการท่องเที่ยว ตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย”

นางวารุณี ธารรัตน์กุล
ทีมสนับสนุนวิชาการจังหวัดภูเก็ต

1. ชื่อโครงการ ที่อยู่ และผู้รับผิดชอบโครงการ

การจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน บ้านท่าจัดไร่ไชย

ที่อยู่ บ้านท่าจัดไร่ไชยหมู่ที่ 5 ตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง
จังหวัดภูเก็ต

ผู้รับผิดชอบโครงการ นายสมพร แทนสกุล และคณะทำงาน

2. เรื่องย่อ

ท่ามกลางกระแสแห่งทุนนิยมที่โถมกระหน่ำเข้ามายังดินแดนไข่มุกแห่งอันดามัน สวรรค์เมืองใต้ จากสาเหตุความล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจตกต่ำ คนว่างงาน ขาดรายได้ มั่วเมาสิ่งเสพติด ขาดการมีส่วนร่วม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติถูกทำลาย เป็นแหล่งเสื่อมโทรมจนเกิดมลภาวะ จากวิกฤตที่เกิดขึ้น คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านท่าจัดไร่ไชย ต.บ้านไม้ขาว อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ได้นำปัญหาวิเคราะห้ โดยมีเป้าหมายให้คนในชุมชนร่วมกันค้นหาทางออกและเกิดความ “ตระหนัก” ในการรักบ้านเกิด ให้ความสำคัญในการช่วยกันแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชนรวมทั้งมีการจัดการชุมชนให้ปลอดภัย และงดเหล้า เลิกบุหรี่ในเส้นทางท่องเที่ยว

กระบวนการ คือ สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่งผลให้ชุมชนน่าอยู่ นำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างจุดขายที่มี

ความแตกต่างจากการท่องเที่ยวกระแสหลักในรูปแบบของการจัดการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

จากการดำเนินงานตามโครงการการจัดการท่องเที่ยว ตามวิถีชีวิตชุมชนบ้านท่าฉัตรไชยนั้น เป็นการค้นหาคำตอบ แต่สาระสำคัญของความเข้มแข็ง เกิดจากคนในชุมชนรักษาระเบียบ กติกาอย่างเคร่งครัด มีความรักความสามัคคี สมานฉันท์ ไม่เลื่อมล้ำทางสังคม คน จึงถือเป็นทรัพยากรสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการ พัฒนา กระบวนการที่ใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของคนในชุมชนโดยอาศัยการสร้างแรงจูงใจ ทำให้เขา มีความรู้สึกว่าเขาคือบุคคลสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ที่มีคุณค่าต่อชุมชน จนเกิดแรงศรัทธากลายเป็นคนต้นแบบของ ชุมชนเป็น “กระแสพฤติกรรมดี” ทำให้คนในชุมชนอยากทำตาม มากยิ่งขึ้น จึงถือว่า “คน” คือหัวใจสำคัญแห่งความสำเร็จ

3. ที่มา

สภาพทางภูมิศาสตร์ หมู่ที่ 5 บ้านท่าฉัตรไชย เป็นพื้นที่ ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีป่าชายเลนที่เป็นแหล่ง เพาะพันธุ์สัตว์น้ำทะเลตามระบบนิเวศ มีหาดทรายแก้วเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว มีความหลากหลายทางสังคมประเพณี และวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ ของวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์มอเกิ้ลัน รวมทั้ง เป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดภูเก็ต ความหลากหลายของ สังคมในพื้นที่ หมู่ที่ 5 บ้านท่าฉัตรไชย ซึ่งมีความแตกต่างจาก พื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดภูเก็ตอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุและปัจจัยของพื้นที่

หมู่ที่ 5 บ้านท่าฉัตรไชย ที่ยังคงเป็นพื้นที่ชนบทกึ่งเมืองจากสาเหตุที่เป็นพื้นที่ของทางราชการ (พื้นที่ราชพัสดุ) ที่มีไว้ตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้กลุ่มประชากรฐานรากที่เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยได้เช่าอยู่อาศัย เพราะฉะนั้นกลุ่มทุนธุรกิจหรือนักธุรกิจจึงไม่สามารถเข้ามาลงทุนพัฒนาพื้นที่ได้ตามความต้องการและจากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น จำนวนประชากรที่เข้ามาอยู่รวมกันเกือบทั่วทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมอกลืนด้วยจึงเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมมากมาย อาทิ ปัญหาด้านการศึกษายังมีผู้ไม่รู้หนังสือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างฐานะ ปัญหาขยะและสภาพแวดล้อมที่ขาดความรับผิดชอบ ปัญหายาเสพติดระบาดกลายเป็นแหล่งมั่วสุม ปัญหาด้านอาชีพเศรษฐกิจชุมชน และปัญหาการขาดการมีส่วนร่วม จากการสำรวจข้อมูลเชิงวิเคราะห์ SWOT เมื่อปี พ.ศ.2557 โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้นำการวิเคราะห์มาเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสรุปประเด็นการแก้ไขปัญหาวิกฤตของหมู่บ้านนั้น คือ การพัฒนา “คน” เป็นประการหลัก การสร้างการมีส่วนร่วมโดยเพิ่มบทบาทให้คนในหมู่บ้านเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์พัฒนาหมู่บ้าน เรียกว่า “เมืองหน้าด่าน ตำนานรักสารสิน ถิ่นมอกลืน ดินแดนวัฒนธรรม” นำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นจุดแข็งของหมู่บ้าน มาจัดระบบการบริหารจัดการรูปแบบใหม่เพื่อสร้างความแตกต่างของความเป็นสังคม กระแสหลักกลับมาเป็นจุดแข็งของชุมชน โดยสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ เป็นการสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ เกิดความ

เข้มแข็ง ทั้งนี้ทางชุมชนจึงได้ร่วมกันเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้ชื่อโครงการการจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย ในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ กันยายน 2558 ถึงตุลาคม 2559 โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 31 คน และกลุ่มเป้าหมายรอง คือ ประชากรในพื้นที่ จำนวน 2,551 คน

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย
2. เพื่อจัดระบบหมู่บ้านให้ปลอดภัยและงดเหล้าเด็กนุหรีในเส้นทางการท่องเที่ยว
3. เพื่อส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชน

5. วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานของโครงการมีกิจกรรมหลัก 9 ขั้นตอน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 4

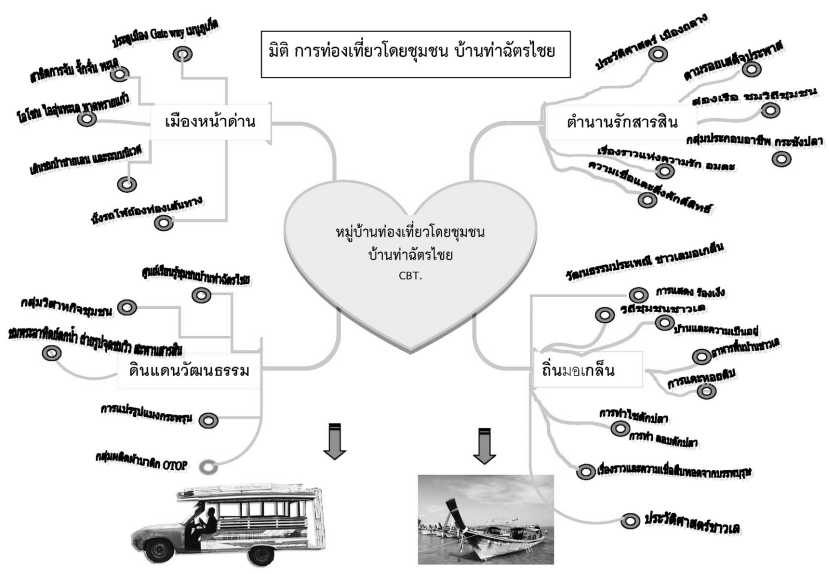
ตารางที่ 4 วิธีการดำเนินงานของโครงการการจัดการท่องเที่ยว
ตามวิถีชุมชน บ้านท่าฉัตรไชย

วิธีการ/ กระบวนการหลัก	รายละเอียดกิจกรรม
1. ประชุมสภาผู้นำ	- จัดเวทีประชุมคณะทำงาน “สภาผู้นำ” ทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง โดยการชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานตามโครงการ รายละเอียดของกิจกรรมในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชุมชนบ้านท่าฉัตรไชย โดยเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และวางแผนการดำเนินงาน สรุปผลการดำเนินงานและติดตามประเมินผลการทำงานเดือนละครั้ง
2. การสำรวจข้อมูลชุมชน	- จัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน แต่งตั้งคณะทำงานออกสำรวจพื้นที่จริง พร้อมทั้งจัดทำแบบฟอร์มการสำรวจข้อมูลชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเข้ามาช่วยดำเนินการและให้ข้อเสนอแนะเช่น พัฒนาชุมชน, สมาชิก, การท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผนแนวทางการเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย	- นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และค้นหาสาเหตุของปัญหา พร้อมทั้งกำหนดแนวทางแก้ไขโดยมีวิทยากรมาให้ความรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับทีมสภาผู้นำและจัดทำแผนแนวทางการเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย

วิธีการ/ กระบวนการหลัก	รายละเอียดกิจกรรม
4. เวทีคืนข้อมูลชุมชน	<p>- เปิดเวทีประชาคม แจ้งรายละเอียดจากการสำรวจข้อมูล ทำให้รู้ว่าในพื้นที่มีจุดแข็งอะไรบ้าง และได้ทำแผนการขับเคลื่อนงานในชุมชน มีมติร่วมกันเคลื่อนงานภายใต้แผนการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ พร้อมทั้งกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว 4 เส้นทาง ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ฐานเมืองหน้าด่าน ตำนานรักสารสิน ถิ่นมอเกลีน ดินแดนวัฒนธรรม 2. ฐานตำนานรักสารสิน กำหนดจุดโปรแกรม ชมพระอาทิตย์ตกน้ำบนหอชมวิว สะพานสารสิน เชื่อมโยงกับฐานที่ 3 ถิ่นมอเกลีน ใช้เรือหางยาว (เรือประมงพื้นบ้าน) ในการเดินทาง กำหนดเวลา ฐานละ 2 ชั่วโมง 3. ฐานถิ่นมอเกลีน พื้นที่ชุมชนชาวเล บ้านหินลูกเดียว 4. ฐานดินแดนวัฒนธรรม พื้นที่ กลุ่มประกอบอาชีพพื้นบ้าน ปลาแดดเดียว กลุ่มถักร้อย กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มแปรรูปแมงกะพรุน
5. วางแผนการพัฒนาและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว เมืองหน้าด่าน	<p>- คณะทำงาน ร่วมกับชุมชนกำหนดเส้นทางการหาความเหมาะสมของเมืองหน้าด่าน โดยกำหนดจุดโปรแกรม เชื่อมโยงกับ ฐานที่ 4 ดินแดนวัฒนธรรม ไร่รถท้องถิ่น (ให้ถ้อง) ในการเดินทาง กำหนดเวลา ฐานละ 2 ชั่วโมง</p>

วิธีการ/ กระบวนการหลัก	รายละเอียดกิจกรรม
6. วางแผนการพัฒนา และกำหนดเส้นทาง ตำนานรักสารสิน	- ทีมสำรวจพื้นที่ได้ลงเรือลงสำรวจพื้นที่จริง เพื่อกำหนดเส้นทางการจัดการและศึกษา ตำนานรักสารสิน พร้อมทั้งกำหนดจุด โปรแกรม ชมพระอาทิตย์ตกน้ำ บนหอ ชมวิว สะพานสารสิน เชื่อมโยงกับ สุสาน ที่ 3 ถิ่นมอเกลิน ใช้เรือหางยาว (เรือ ประมงพื้นบ้าน) ในการเดินทาง กำหนด เวลา สุสานละ 2 ชั่วโมง
7. วางแผนการพัฒนา และกำหนดเส้นทาง ถิ่นมอเกลิน	- ทีมคณะกรรมการ และชุมชน กำหนด เส้นทางวิถีชาวมอเกลิน ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชน ชาวเลบ้านหินลูกเตียวจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ ด้านการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม วิถี ชุมชนชาวเล และเป็นพื้นที่ปลอดภัย
8. กำหนดกติกา มาตรการ กฎ	- คณะกรรมการ และชุมชนร่วมกำหนด ทิศทางการทำงานร่วมกัน และมีการ เสนอแนะ แสดงความคิดเห็น ทบทวน ปรับเปลี่ยนข้อบกพร่อง
9. การจัดทำสื่อสาร ประชาสัมพันธ์	- แต่งทำแผ่นพับ และสื่อประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับเอกสารการจัดการท่องเที่ยวตามวิถี ชุมชนบ้านท่าฉัตรไชย

แผนที่ทางความคิดของคน บ้านท่าจัดไร่ไชย

แผนภาพประกอบที่ 4 แผนที่ทางความคิดของคน บ้านท่าจัดไร่ไชย

6. ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ

6.1 เกิดฐานเรียนรู้เพื่อร้อยเรียงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 4 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 เมืองหน้าด่าน ลมหายใจแห่งภูเก็เกิด ศูนย์นวัตกรรมอุทยานฯ สัมผัสธรรมชาติล่องเรือแคนู ชมความสมบูรณ์ของป่าชายเลน

ฐานที่ 2 ตำนานรักสารสิน ล่องเรือสายธารลำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ช่องปากพระ ขึ้นชมพระอาทิตย์ตกดิน สัมผัสกับความรักที่อมตะนิรันกาล ขึ้นชมกับการเลี้ยงกุ้งมังกรในกระชัง วิถีชีวิตชาวประมงพื้นถิ่น

ฐานที่ 3 ถิ่นมอเกลิน วิถีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ “มอเกลิน” บ้านหินลูกเดียว สัมผัสกับวิถีชาวเลสัมผัส เพลงพื้นบ้าน อันไพเราะ ระบายชาวเลที่น่าชื่นชม

ฐานที่ 4 ดินแดนวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์และความหลากหลายของกลุ่มอาชีพ ของดี OTOP ผ้าบาติกทึงดงมา ปลาเค็มที่แสนอร่อย แมงกะพรุนลอดช่องแห่งที่มีสารคอลลาเจนสูง จากธรรมชาติ ทำให้นุ่มสาวขึ้นอีกหลายสิบปี

6.2 เกิดข้อตกลงกฎกติกา ข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านท่าฉัตรไชย

- ข้อ 1 ร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้าน สร้างความรัก ความสามัคคี สม่ำเสมอ
- ข้อ 2 น้อมนำหลักและแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- ข้อ 3 ช่วยกันรักษาความสะอาดภายในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ
- ข้อ 4 ช่วยกันดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อย่างหวงแหน
- ข้อ 5 รักษาความปลอดภัยและไม่ลักขโมยทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมาเป็นของตนเอง
- ข้อ 6 บริการและจำหน่ายสินค้า อย่างซื่อสัตย์ สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว
- ข้อ 7 ลด ละ เลิก ยาเสพติดทุกประเภท
- ข้อ 8 งดสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ขณะปฏิบัติหน้าที่ในเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชน
- ข้อ 9 ปฏิบัติตนตามกติกาข้อตกลงร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน

6.3 เกิดการจัดการขยะในเส้นทางวิถีชาวมอเกลิน ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเตียวจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ด้านการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชุมชนชาวเล สามารถจัดให้เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการขยะในชุมชน ซึ่งขยะลดลงได้ถึงร้อยละ 50 ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจำนวน 120 คน และชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น 2,000 บาทต่อครัวเรือน

คุณค่าของโครงการ

คนที่บ้านท่าฉัตรไชยสามารถร้อยเรียงเรื่องราวดี ๆ ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมให้สามารถถ่ายทอดสู่สายตาผู้มาเยือนอย่างน่ารัก และอบอุ่นเพื่อเป็นทางเลือกที่ดึงดูดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กระจายรายได้กลับเข้าสู่ชุมชนฐานรากอย่างแท้จริง โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งขนบประเพณีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สงบ สันติ และมีความสุขอย่างแท้จริง

จากการดำเนินงานตามโครงการการจัดการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตชุมชน บ้านท่าฉัตรไชยนั้น เป็นการค้นหาคำตอบเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ความเข้มแข็งนั้นหมายถึง ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นชุมชนน่าอยู่ แต่สาระสำคัญของความเข้มแข็ง เกิดจากคนในชุมชน รักษาระเบียบกติกาอย่างเคร่งครัด มีความรักความสามัคคี สมานฉันท์ ไม่เลื่อมล้ำทางสังคม คนจึงถือเป็นทรัพยากรสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนากระบวนการที่ใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยอาศัยการสร้างแรงจูงใจ ทำให้เขามีความรู้สึกที่ว่า เขาคือบุคคลสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลง

ที่มีคุณค่าต่อชุมชน จนเกิดแรงศรัทธากลายเป็นคนต้นแบบของชุมชนเป็น “กระแสนวัตกรรมดี” ทำให้คนในชุมชนอยากทำตามมากยิ่งขึ้น จึงถือว่าคน คือหัวใจสำคัญแห่งความสำเร็จ

7. การขยายผล

จากวิถีชีวิตที่น่าสนใจของคนบ้านท่าจัดไร่ไชย นำไปสู่การรวมตัวครั้งสำคัญของชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนชุมชนตามแนวทางการอนุรักษ์ วิถีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับผู้ที่สนใจในการต่อยอดองค์ความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจโดยชุมชนฐานราก จากชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดภูเก็ต พัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 กำนันตำบลไม้ขาว พร้อมด้วยหัวหน้าส่วนราชการ สื่อมวลชน ตัวแทนภาคธุรกิจการท่องเที่ยวที่สำคัญ องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้เข้ามาปรับปรุงอาคารบริเวณหน้าด่าน (ประตูเมือง) ให้เป็นจุดศูนย์รวมในการบริการด้านการท่องเที่ยวชุมชน

8. ข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรเป็นการท่องเที่ยวที่ได้ประโยชน์กับทุกฝ่ายทั้งชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางมาท่องเที่ยวด้วย การมีส่วนร่วมนั้นใช้หลักการสภาผู้นำชุมชนเกิดจากการร่วมคิดสำรวจทุนในพื้นที่ คิดวางแผนความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน ร่วมปฏิบัติด้วยใจที่มีความสุขในการบริการท่องเที่ยวในวิถีชุมชน ร่วมทั้งการท่องเที่ยวต้องอนุรักษ์ฐานทรัพยากรของพื้นที่ให้ยั่งยืนด้วย

ภาพกิจกรรมฐานการเรียนรู้

ฐานการเรียนรู้ที่ 1 เมืองหน้าด่าน ลมหายใจแห่งภูเก็ต
ศูนย์นวัตกรรมอุทยานฯ สัมผัสธรรมชาติล่องเรือแคนู
ชมความสมบูรณ์ของป่าชายเลน

ฐานการเรียนรู้ที่ 2 ด่านนารักสารสิน ล่องเรือสายธาร
ลำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ช่องปากพระ ขึ้นชมพระอาทิตย์ตกดิน สัมผัส
กับความรักที่อมตะนิรันกาล ขึ้นชมกับการเลี้ยงกุ้งมังกร
ในกระชัง วิถีชีวิตชาวประมงพื้นถิ่น

ฐานการเรียนรู้ที่ 3 ถิ่นมอเกลิน วิถีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ “มอเกลิน” บ้านหินลูกเตี๋ย สัมผัสกับวิถีชาวเล สัมผัสเพลงพื้นบ้านอันไพเราะ ระบายชาวเลที่น่าชื่นชม

ฐานการเรียนรู้ที่ 4 ดินแดนวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์และความหลากหลายของกลุ่มอาชีพ ของดี OTOP ผ้าบาติกที่งดงาม ปลาเค็มที่แสนอร่อย แมงกะพรุนลอดช่องแห่งที่มีสารคอลลาเจนสูงจากธรรมชาติ ทำให้หนุ่มสาวขึ้นอีกหลายสิบปี

กรณีศึกษาที่ 4:
ประเด็นการจัดการขยะ

“ธนาคารบุญ ธนาคารขยะ ชุมชนบ้านห้วยลึก”

นางสาวจรรุวรรณ วงษ์เวช
ที่มส่นับสนุนวิชาการจังหวัดกระบี่

1. ชื่อโครงการ ที่อยู่ และผู้รับผิดชอบโครงการ

ร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่บ้านห้วยลึก จัดการขยะชุมชน

ที่อยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ผู้รับผิดชอบโครงการ นายสมยศ บรรดา

2. เรื่องย่อ

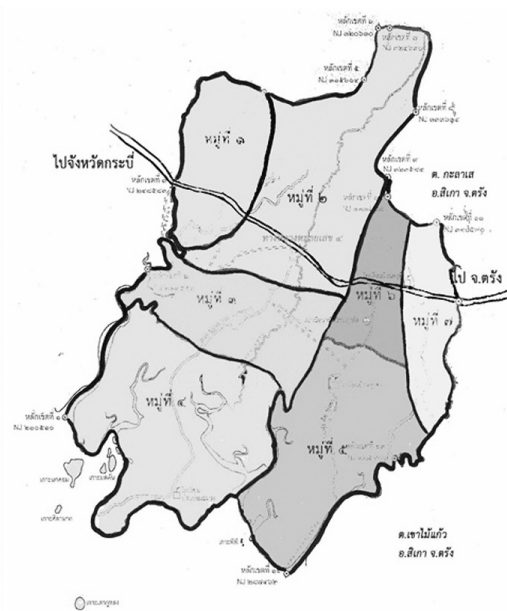
ชุมชนคนบ้านห้วยลึก เป็นชุมชนอิสลาม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ จากการทำเวทีประชาคมบ้านห้วยลึก ปี 2557 ชุมชนเลือกปัญหาเรื่องขยะที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาขยะในชุมชน ที่มีปริมาณขยะมากถึงวันละ 1,000 กิโลกรัม ชุมชนจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องดำเนินการจัดการขยะและสอดคล้องกับนโยบายกระบี่เมืองน่าอยู่ ผู้คนน่ารัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ แกนนำหมู่บ้าน เด็กเยาวชนและผู้ประกอบการร้านค้าบ้านห้วยลึก รวมทั้งสิ้น 537 คน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2558 ถึงมิถุนายน 2559 โดยใช้แนวคิดศาสนาอิสลามที่ว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา” เริ่มจากจัดตั้งคณะทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่ ดำเนินการสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลและวางแผนการจัดการขยะในชุมชน ชี้แจงประชาสัมพันธ์ และศึกษาดูงานการจัดการขยะกับหมู่บ้านต้นแบบ แล้วจึงรับสมัครครัวเรือนที่สนใจและขยายสู่ครัวเรือนทั้งหมู่บ้าน ครัวเรือนมีการคัดแยกขยะและจัดทำที่เก็บขยะจากวัสดุเหลือใช้ ก่อนจะนำมาบริจาค (ขยะ) ให้ธนาคารขยะ ลงบัญชีรับบริจาคขยะ (ซากาต) แล้วนำเงินที่ได้จากขายขยะ คืนสู่ชุมชนในรูปแบบสวัสดิการชุมชน เป็นทุนการศึกษา

แก่เด็กนักเรียนที่ยากไร้ และเป็นสวัสดิการแก่ผู้เสียชีวิต ผลการดำเนินงานพบว่า ปริมาณขยะในชุมชนลดลงเหลือ 300 กิโลกรัม ครั้วเรือ่นมีการคัดแยกขยะ เกิดธนาคารขยะในชุมชนและสวัสดิการชุมชนจากรายได้ในการขายขยะ หลังจากนั้นจึงได้ขยายผลสู่หมู่บ้านใกล้เคียงทั้งในและนอกตำบลทรายขาว และเกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันในกลุ่มการจัดการขยะชุมชน เกิดกลุ่มรักษาสะอาดในชุมชน อีกทั้งลดอัตราการป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในชุมชนและขยายสู่การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จนได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่งในการประกวดการจัดการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดกระบี่ ประจำปี 2559

3. ที่มา

ชุมชนบ้านห้วยลึก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลทรายขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอคลองท่อม ไปทางจังหวัดตรัง 13 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมากกว่า 100 ปี ในอดีตราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ในหมู่บ้านมีสระน้ำจืดมีคลองมีห้วย ซึ่งมีความลึกมาก ราษฎรเรียกว่า “คลองยวน” และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “คลองห้วยลึก” จึงได้นำชื่อคลองห้วยลึกมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านห้วยลึก” มาจนถึงปัจจุบันนี้ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบ เป็นชุมชนกึ่งเมืองและกึ่งชนบท อยู่ในเขตเทศบาลตำบลทรายขาว มีจำนวน 422 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,981 คน แบ่งเป็นเพศชาย 1,022 คน เพศหญิง 989 คน (ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลทรายขาว, 2558) ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะกับการทำการเกษตรกรรม ลักษณะสภาพครั้วเรือ่นเป็นบ้านเดี่ยวติด ๆ กัน มีความสัมพันธ์ในเครือญาติกันอย่างใกล้ชิดกัน ประชากรส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา มีโรงเรียน

ในชุมชน คือโรงเรียนบ้านห้วยลึก สอนในระดับชั้นประถมศึกษา ลักษณะชุมชนมีความเจริญ มีไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงทุกครัวเรือน อยู่ติดถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นถนนสายหลักมีรถสัญจรผ่านไปสู่อำเภอต่าง ๆ มีถนนคอนกรีตเข้าถึงในชุมชน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และนับถือศาสนาอิสลาม โดยมีมัสยิดบ้านห้วยลึก เป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและที่ประชุมต่างๆ ของหมู่บ้าน มีการปฏิบัติตามหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม อย่างเคร่งครัด มีการละหมาดทุกวันศุกร์ การบรรยายธรรมหรือพุดคุยปรึกษาหารือเรื่องสำคัญๆ ของชุมชนร่วมกันทุกวันศุกร์ ก่อนเวลาละหมาด และงานทำบุญตลอดจนการบริจาคเพื่องานการกุศล เช่น การนุหรี (ทำบุญเลี้ยง น้ำชา) เพื่อช่วยผู้ยากไร้ หรือผู้ไป

ภาพประกอบที่ 5 แผนที่บ้านห้วยลึก หมู่ 1 ต.ทรายขาว อ.คลองท่อม จ.กระบี่

แสวงบุญ เป็นต้น ในหมู่บ้านแบ่งการปกครองเป็นเขตบ้านมี 11 เขตปกครอง มีสภาพแวดล้อมตามเขตบ้านเป็นเวทีสนทนาเวที่ย่อย ส่วนเวทีใหญ่ของหมู่บ้านจะจัดให้มีประชุมทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน ซึ่งหัวหน้าเขตปกครองจะนำปัญหาของแต่ละเขตมาแก้ไขร่วมกัน และเป็นการประชุมเพื่อรับฟังและวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหา ที่พบถ่ายทอดข้อมูลและสื่อสารเรื่องต่างๆ จากทุกหน่วยงาน และเมื่อสิ้นปีช่วงเดือนมกราคมจัดประชุมใหญ่ ทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน โดยแจกหนังสือเชิญทุกคนครัวเรือนเข้าร่วมประชุม เวทีนี้จะทบทวน แผนเก่า ริเริ่มแผนใหม่ แก้ไขปัญหาสะสมให้หมดไป ส่วนแผนใด ที่หมู่บ้านไม่สามารถมาทำเองได้ก็จะนำเสนอต่อเทศบาลตำบล ทนายชาว รับดำเนินการต่อไป

ทั้งนี้ จากเวทีการประชาคมหมู่บ้าน ชุมชนได้ร่วมกันค้นหา และวิเคราะห์ปัญหาชุมชนเพื่อเลือกประเด็นในการดำเนินโครงการ ชุมชนท้องถิ่นนำอยู่ ปี 2558 ซึ่งที่ประชุมประชาคมเลือกปัญหา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเรื่องขยะ รองลงมาคือ ปัญหา การเกิดโรคไข้เลือดออก ซึ่งพบว่า มีปัญหาจากขยะในชุมชน บ้านห้วยลึกรุนแรงมาก เนื่องจากลักษณะบ้านเรือนเดิมเป็นกิ่งชนบท ยังไม่มีการจัดการขยะอย่างเป็นรูปแบบ ขยะจากบ้านเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 70 เป็นขยะที่มาจากการจ่ายตลาดนำของมาใช้ในครัวเรือน เช่น ขวดพลาสติก ถูพลาสติกใส่กับข้าว หรือขวดแก้วจากเครื่องดื่ม บริโภค เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีขยะที่เกิดจากด้านการเกษตร เช่น กิ่งไม้เศษไม้หรือทางปาล์ม ขยะจากร้านค้าในหมู่บ้าน หรือขยะ ที่เกิดจากคนเดินทางเอง ซึ่งเดิมชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยลึก จะจัดการขยะโดยวิธีเดิมๆ ด้วยการเผาทำลาย อันก่อให้เกิดมลภาวะ เป็นพิษในชุมชน ขยะส่วนที่เหลือจากการเผาก็จะถูกทิ้งเรียกราด

ทำให้ภาพลักษณ์ของหมู่บ้านไม่น่ามอง ไม่น่าอยู่ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนส่งกลิ่นเหม็น และอุดตันทางระบายน้ำ ทำให้น้ำท่วมขัง ก่อให้เกิดปัญหากลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย ทำให้เกิดโรคไข้เลือดออกในชุมชนตามมา ซึ่งข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านทรายขาว ซึ่งเป็นสถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่ พบว่า มีผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ปี 2558 จำนวน 8 คน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 3 คน สาเหตุส่วนหนึ่งจากปัญหาเกิดจากขยะครัวเรือนที่ไปอุดตันท่อระบายน้ำทำให้เกิดน้ำขังบริเวณบ้านเรือน นอกจากนี้ยังพบว่า จากการที่ชุมชนบ้านห้วยลึกมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นและขยายตัวมากขึ้น ทำให้มีการยกระดับการปกครองเป็นเขตเทศบาล ซึ่งได้มาดำเนินงานจัดการขยะในชุมชนแต่ยังไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากหน่วยงานท้องถิ่นเทศบาลตำบลทรายขาวไม่มีถังขยะให้ทิ้งขยะได้อย่างเพียงพอ อีกทั้งไม่มีรถขยะที่จัดเก็บขยะได้เพียงพอ ไม่มีสถานที่สำหรับทิ้งขยะที่กว้างพอที่จะสามารถรองรับปริมาณขยะของชุมชนที่มีปริมาณมาก ซึ่งปริมาณขยะในปัจจุบันในหมู่บ้านมีขยะประมาณ 500-1,000 กิโลกรัมต่อวัน ชุมชนจึงมีความเห็นตรงกันที่จะต้องรีบดำเนินการจัดการขยะและสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนในการทิ้งและการจัดการคัดแยกขยะให้ถูกต้อง

ซึ่งการดำเนินงานการจัดการขยะในชุมชนบ้านห้วยลึกยังสอดคล้องกับการประกาศนโยบายจังหวัดกระบี่ “กระบี่เมืองสวย น้ำใส” ของนายทรงพล สวาสดิ์ธรรม อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ ที่ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในการรณรงค์ สร้างพฤติกรรมและจิตสำนึกของประชาชนในการทิ้งขยะ โดยให้มีการทิ้งขยะให้ลงภาชนะที่จัดเตรียมไว้รองรับเพื่อลด

ปริมาณขยะมูลฝอย และเพื่อการรักษาความสะอาดของบ้านเมือง
ทั้งนี้ จังหวัดกระบี่ ได้กำหนดนโยบายให้กระบี่เป็นเมืองสวย น้ำใส
โดยการรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการแยกขยะในครัวเรือนและ
สถานศึกษา จัดทำป้ายรณรงค์ การทิ้งขยะให้เป็นที่ โดยการมี
ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

4. วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจร ด้วยโดยการ
มีส่วนร่วมของคนในชุมชน

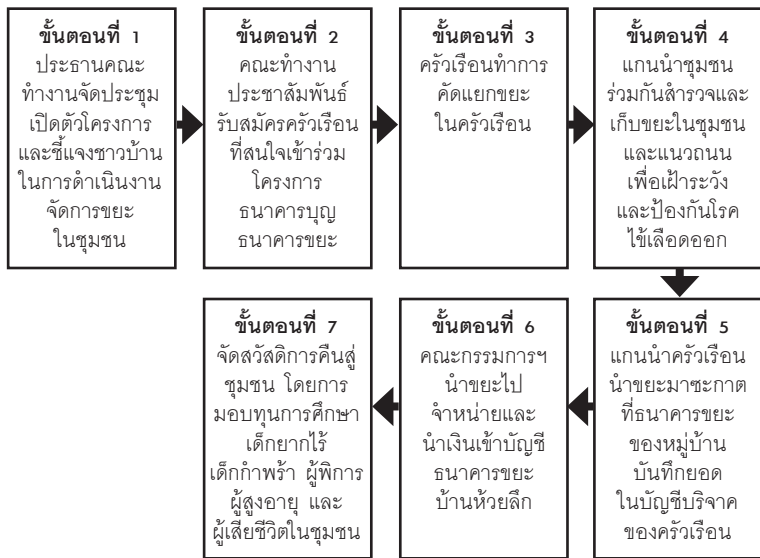
5. วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานโดยใช้หลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม
เป็นแนวทางในการดำเนินงาน เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยลึกส่วนใหญ่
ร้อยละ 90 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาหนึ่งที่ได้เน้น
ถึงความสะอาดเรียบร้อย พระศาสดามุฮัมมัดศาสดาของชาวอิสลาม
ได้สอนไว้ว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา” ดังนั้น
พี่น้องมุสลิมทุกคนจึงต้องตระหนักถึงความสะอาดเป็นอย่างมาก
ผนวกกับการชะกาท (บริจาคบุญ) ตามหลักคำสอนของศาสนา
อิสลามซึ่งการจ่ายชะกาท ชะกาทหรือชะกาฮู หมายถึง ทรัพย์สิน
ส่วนเกินจำนวนหนึ่ง ซึ่งมุสลิมต้องจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเมื่อครบ
รอบปี แล้วไม่ทำการบริจาค ผู้นั้นก็เป็นผู้นึ่งที่ทำผิดบัญญัติ
ของอิสลาม ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องจะต้องบริจาคทานบังคับหนึ่งครั้ง
ในทุกปี และเป็นข้อบังคับสำหรับผู้ที่มีความสามารถในการบริจาค
เท่านั้น จึงสอดคล้องกับการจัดการขยะในชุมชน ทำผนวกรวม
จิตวิญญาณความเป็นมุสลิมมาส่งเสริมกิจกรรมการจัดการขยะ
ของหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 537 คน
ดังนี้

- 1) สมาชิกสภาผู้นำหมู่บ้านจำนวน 30 คน
- 2) เยาวชนบ้านห้วยลึก ที่เรียนพีรุดูอินในมัธยม
จำนวน 70 คน
- 3) แกนนำทุกครัวเรือน ฯลฯ 1 คน จำนวน 422 คน
- 4) ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนบ้านห้วยลึก 15 คน

ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2558 ถึงเดือน
มิถุนายน 2559 ขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งเป็น 7 ขั้นตอนดังนี้
(แสดงดังภาพประกอบที่ 6 และตารางที่ 5)

ภาพประกอบที่ 6 แสดงวงจรรขั้นตอนการดำเนินงานธนาคาร
ธนาคารขยะ บ้านห้วยลึก

ตารางที่ 5 วิธีการดำเนินงานโครงการธนาคารบุญ
ธนาคารขยะ ชุมชนบ้านห้วยลึก

วิธีการ/ กระบวนการหลัก	รายละเอียดกิจกรรม
1. ประธานคณะทำงานจัดประชุมเปิดตัวโครงการและชี้แจงชาวบ้านในการดำเนินงานจัดการขยะในชุมชน	นายอนุชา หลานเดิน กำนันตำบลทรายขาว ได้จัดเวทีประชุมชี้แจงการจัดการขยะหมู่ที่ 1 บ้านห้วยลึก ที่มีสยัดบ้านห้วยลึก
2. คณะทำงานประชาสัมพันธ์และรับสมัครครัวเรือนเข้าร่วมโครงการธนาคารบุญ ธนาคารขยะ	นายกิตติ จิงู ผู้ประสานงานโครงการฯ และคณะทำงานจัดทำใบสมัครและเปิดรับสมัครครัวเรือนที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารบุญ ธนาคารขยะ โดยการเปิดบัญชีธนาคารในแต่ละครัวเรือน พร้อมชี้แจงการดำเนินการจัดการขยะในตัวแทนครัวเรือนที่สนใจ
3. ครัวเรือนมีการคัดแยกขยะแต่ละบ้าน	สมาชิกครัวเรือน ร่วมกันคัดแยกขยะในครัวเรือน โดยใช้อุปกรณ์เหลือใช้ เช่น กระสอบปุย หรืออวนข้าวруд มาเป็นที่จัดเก็บขยะที่คัดแยกแล้วจากครัวเรือน
4. แกนนำชุมชนร่วมกันสำรวจและเก็บขยะในชุมชนและแนวถนนเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้เลือดออก	คณะกรรมการโครงการฯ ร่วมกับผู้นำชุมชนและนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยลึกตลอดจน อสม.หมู่ที่ 1 บ้านห้วยลึกช่วยกันเก็บขยะ. ตามแนวถนนเพชรเกษมซึ่งเป็นถนนสายหลักและสำรวจขยะในชุมชน ในสวนยางพาราและพื้นที่ทำการเกษตรในชุมชนเพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายอันเป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออก

วิธีการ/ กระบวนการหลัก	รายละเอียดกิจกรรม
5. ครั้วเรื่อนนำขยะไปชะภาคที่ธนาคารขยะ	ครั้วเรื่อนที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯ จะนำขยะที่คัดแยกแล้ว มาเข้าบัญชีธนาคารบุญธนาคารขยะ ในทุก วันที่ 10 ของเดือน ซึ่งเป็นวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยจะมีการชั่งและตีเป็นมูลค่าเงิน ก่อนจะบันทึกในสมุดธนาคารบุญ ธนาคารขยะของครั้วเรื่อน
6. คณะกรรมการฯ นำขยะไปจำหน่าย นำรายได้เข้าสู่บัญชีธนาคารบุญธนาคารขยะ	คณะกรรมการโครงการฯ จะนำขยะที่ได้จากการบริจาคไปจำหน่าย ณ ศูนย์รับซื้อขยะบริษัท วงศ์วานิช ซึ่งเป็นตัวแทนรับซื้อขยะชุมชนของจังหวัดกระบี่
7. จัดสวัสดิการคืนสู่ชุมชน ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา, เด็กกำพร้า ฯลฯ	คณะกรรมการโครงการฯ แ่้งยอดเงินชะภาคในบัญชีธนาคารขยะในที่ประชุมทุกวันที่ 10 ของเดือน และทุกสิ้นปี จะมีการประชุมพิจารณาจัดสวัสดิการโดยมอบเงินรายได้จากธนาคารขยะของหมู่บ้าน แก่เด็กยากไร้ เด็กกำพร้า ทุนการศึกษา ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้เสียชีวิต

พิธีเปิดตัวธนาคารขยะชุมชนบ้านห้วยลึก

พิธีเปิดตัวโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่บ้านห้วยลึกจัดการขยะชุมชน

ประชุมชี้แจง
คณะกรรมการ

ประธานโครงการฯอธิบายโครงการและรับสมัคร
ครัวเรือนที่สนใจเข้าร่วมโครงการ

แกนนำชุมชนและนักเรียน
ร่วมกันจัดการขยะตามแนว
สองข้างทางถนนเพชรเกษม

แกนนำชุมชนร่วมกับแกนนำ อสม.สำรวจขยะในชุมชนแหล่ง
เพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย

แกนนำชุมชนร่วม
กับแกนนำ อสม.
สำรวจและทำลาย
แหล่งเพาะพันธุ์
ลูกน้ำยุงลาย

6. ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ

จากการดำเนินงานการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านห้วยลึก ตำบลทรายขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เกิดผลการดำเนินงานและคุณค่า ดังนี้

6.1 ผลจากการดำเนินงานขยะ

หลังดำเนินงานโครงการฯ ทำให้ปริมาณขยะในหมู่ที่ 1 บ้านห้วยลึกมีปริมาณลดลงถึงปริมาณหนึ่งในสามของขยะทั้งหมด เหลือประมาณ 300 กิโลกรัมต่อวัน

6.2 การควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกผลจากการจัดการขยะในชุมชน ทำให้อัตราการป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในชุมชนลดลง โดยในปี 2558 มีผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกในชุมชนจำนวน 6 ราย คิดเป็น 302.87 ต่อแสนประชากร และในปี 2559 (ม.ค.-ก.ค.59) มีผู้ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก ลดลงเหลือเพียง 1 ราย คิดเป็น 50.47 ต่อแสนประชากร ซึ่งจากการสอบสวนผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก พบว่าส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ไปเรียนที่อื่นและเมื่อเจ็บป่วยก็จะลากลับบ้านรักษาตัวที่บ้านในชุมชน ไม่ได้เป็นโรคไข้เลือดออกจากพื้นที่ในชุมชน

6.3 ประเมินคุณค่าของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ พบว่าเกิดคุณค่าใน 6 มิติ ดังนี้

6.3.1 ด้านนวัตกรรมในชุมชน

เกิดกระบวนการและแนวคิดในการทำงานที่เชื่อมโยงกับวิถีชุมชนในด้านศาสนา โดยการนำแนวคิดหลักคำสอนในศาสนาอิสลามมาใช้ในการบริหารจัดการขยะ ทำให้เกิดนวัตกรรม ธนาคารบุญธนาคารขยะบ้านห้วยลึก เปลี่ยนขยะที่ชุมชนนำมาชะกาดให้เป็นสวัสดิการคืนกลับสู่ชุมชน

เกิดนวัตกรรมรูปแบบกระบวนการทำงานที่เป็นระบบซึ่งประกอบด้วยคณะทำงาน แผนและการดำเนินงาน การประเมินติดตามการทำงานและการขยายผลการดำเนินงาน ให้กับชุมชนอื่นต่อไป

6.3.2 ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ

คนในชุมชนเกิดการปรับพฤติกรรมการจัดการตนเองครอบครัว โดยการคัดแยกขยะในครัวเรือนก่อนนำมาชะกาดให้กับธนาคารบุญธนาคารขยะและเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนเอง นอกจากนี้ยังมีผลทางด้านจิตใจที่ได้ชะกาดตามหลักศาสนาอิสลามอีกด้วย

6.3.3 ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ)

ชุมชนบ้านห้วยลึก ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานจัดการขยะ และร่วมใจกันคัดแยกขยะจากบ้านเรือน ตลอดจนจัดทำที่ทิ้งขยะจากวัสดุเหลือใช้ และนำรายได้สู่ธนาคารขยะคืนกลับเป็นสวัสดิการแก่ชุมชนต่อไป อีกทั้งมีการเฝ้าระวังและป้องกันไข้เลือดออกในชุมชน ทำให้คนในชุมชนป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกลดลง

นายอนุชา หลานเต็น กำนันตำบลทรายขาว
รับมอบโล่ประกาศเกียรติคุณรองชนะเลิศ
การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
“อยู่เย็น เป็นสุข” ประจำปี 2559

โล่ประกาศเกียรติคุณรอง
ชนะเลิศการดำเนินงาน
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ประจำปี 2559

บ้านเรือนมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นจนได้รับรางวัล
รองชนะเลิศอันดับหนึ่งในการประกวดการจัดการหมู่บ้านเศรษฐกิจ
พอเพียง จังหวัดกระบี่ ปี 2559

6.3.4 ด้านการพัฒนา นโยบายสาธารณสุขที่เอื้อต่อสุขภาวะ
ชุมชนได้กำหนดมาตรการในการลด ละ เลิกใช้ฟอมเป็นภาชนะบรรจุ
อาหาร ทำให้มีความปลอดภัยและลดปริมาณขยะในชุมชนลง
และกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับของการดำเนินงานธนาคารขยะ และ
กฎระเบียบ เกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินสวัสดิการชุมชนของหมู่บ้าน

6.3.5 ด้านกระบวนการชุมชนเกิดการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างเครือข่าย การจัดการขยะทั้งใน และนอกชุมชน มีการประเมินปัญหา การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินเพื่อแก้ปัญหาชุมชนและใช้ประโยชน์จากการนับถือศาสนาอิสลามในชุมชนและกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มและชุมชนที่เกิดจากโครงการอย่างต่อเนื่อง เกิดกระบวนการจัดการความรู้โดยการศึกษาดูงานจากชุมชนภายนอกและนำมาปรับใช้ในชุมชนตนเอง ทำให้เกิดทักษะในการจัดการโครงการ โดยการติดตามข้อมูลจำนวนขยะ และจำนวนผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก ตามแผนที่วางไว้

6.3.6 ด้านมิติสุขภาวะปัญญา/สุขภาวะทางจิตวิญญาณ

จากการดำเนินงานโครงการ ทำให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเพื่อส่วนรวม มีการช่วยเหลือและทำกิจกรรมด้วยกัน มีความเอื้ออาทร และเกิดความภูมิใจที่ได้ร่วมกันชะกาด และนำเงินจากการขายขยะกลับคืนเป็นสวัสดิการแก่ชุมชน

7. การขยายผล

1. คณะกรรมการโครงการฯ ได้ขยายผลการดำเนินงานการจัดการขยะไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียงทั้งในและนอกตำบลทรายขาว
2. มีการเชื่อมโยงและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันในการขยะสู่เครือข่ายการจัดการขยะชุมชนภายในจังหวัดกระบี่
3. เกิดกลุ่มรักษาสะอาด และโซนบ้านสะอาดในชุมชน
4. ขยายการดำเนินงานสู่การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

8. ข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินงานโครงการฯ ให้สำเร็จได้นั้น จำต้องมีการตั้งเป้าหมายเดียวกันให้ชัดเจน จากปัญหาหรือสิ่งที่ชุมชนต้องการทำอย่างแท้จริง จากการวิเคราะห์หาสาเหตุปัญหาและต้นทุนที่ชุมชนมีอยู่แล้ว

2. ผู้นำชุมชนต้องเป็นแกนนำที่สำคัญในการคัดเลือกทีมงานมาทำงานและต้องมีการวางแผนการทำงานอย่างรอบคอบ

3. ต้องมีการวางแผนและแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน การจัดทำโครงการฯ ให้ชัดเจน มีเวทีในการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินติดตามอย่างเป็นระยะ ๆ

4. ควรต้องมีพี่เลี้ยงโครงการฯ และที่ปรึกษาโครงการฯ จากสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจส.ม.อ.) ที่มีความรู้ และความสามารถ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการประสานงาน สนับสนุน ติดตามและแก้ไขปัญหาให้กับทีมงาน ตลอดจนช่วยติดตามประเมินการทำงานโครงการฯ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

5. ควรมีทีมงานเครือข่ายคณะทำงานร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นน่าอยู่ของจังหวัดกระบี่ ที่สนับสนุน และช่วยเหลือให้คำปรึกษาและเสนอแนะการแก้ปัญหาทั้งทีม ที่ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การทำงานสำเร็จสำเร็จลุล่วงไปได้

กรณีศึกษาที่ 5:
ประเด็นพัฒนาศักยภาพเยาวชน
“ปั้นตงสร้างสุข”

อาจารย์ก้าไล สมรักษ์
ทีมสนับสนุนวิชาการจังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ชื่อโครงการ ที่อยู่ และผู้รับผิดชอบโครงการ

บัณฑิตสร้างสุขบ้านสี่แยกวัดโหนด (ต่อยอดปี 2)

ที่อยู่ สี่แยกวัดโหนด ม.5 ต.โพธิ์ทอง อ.ท่าศาลา

จ.นครศรีธรรมราช

ผู้รับผิดชอบโครงการ นางสาววณิชญา จันสำราญ

2. เรื่องย่อ

“บัณฑิต” การละเล่นพื้นบ้านของประชาชนสองศาสนา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสี่แยกวัดโหนด จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอดีต “บัณฑิต” เป็นการละเล่นที่ช่วยให้เกิดความรัก สามัคคี สร้างครอบครัวอบอุ่น ลดความขัดแย้งในชุมชนได้ ดังนั้นผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านจึงร่วมกันสอนการละเล่น “บัณฑิต” ให้กับเด็ก และเยาวชนในชุมชน เพื่อให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการดำเนินงานพบว่า เด็กและเยาวชนมาฝึกซ้อมการละเล่น บัณฑิตกับปราชญ์ชาวบ้านทุกสัปดาห์ จนสามารถขับร้องบทกลอน และเล่นดนตรีพื้นบ้านประกอบจังหวะได้ จึงจัดแสดงในงานประเพณี ท้องถิ่นของตำบล ให้ประชาชนได้รับชม จนกระทั่งผู้บริหารโรงเรียน ได้นำไปจัดเป็นกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ให้นักเรียน ส่งผลให้เกิดคุณค่าด้านจิตวิญญาณและปัญญาด้านการสืบทอด องค์ความรู้ภูมิปัญญาการละเล่นบัณฑิต

3. ที่มา

บ้านสี่แยกวัดโหนด ประชาชนนับถือศาสนาพุทธและอิสลาม เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยง ใช้สารเสพติด หนีเรียน ติดเกม ติดสื่อออนไลน์ ร้อยละ 80 ส่งผลให้เกิดปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด และปัญหาท้องไม่พึงประสงค์ ได้มากถึง 100 ครอบครัว ผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาเยาวชนที่เกิดขึ้น จึงหาแนวทางแก้ไขโดยสืบสานการละเล่น “ปันตง” ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้านสี่แยกวัดโหนด จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอดีตปันตงเป็นการละเล่นที่ช่วยให้คนในหมู่บ้านได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความรัก ความสามัคคี สร้างครอบครัวอบอุ่น ลดความขัดแย้งในชุมชนได้

คำว่า “ปันตง” เป็นภาษามาลายู แปลว่า บทกลอน คล้ายกับคำว่า “ลำตัด” ในภาษาไทย “ปันตง” หมายถึง การขับร้องบทกลอนตามทำนองคล้ายลำตัด มีลูกคู่ขานรับเป็นภาษามาลายู ให้จังหวะประกอบการขับร้องตามทำนองด้วยเสียงดนตรี ได้แก่ ตะโพน (กลองโบราณของชาวมาลายู) ฉิ่ง และกรับ ช่วยให้เกิดความสนุกสนาน เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมได้เป็นอย่างดี “ปันตง” เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในอดีต มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ครั้งสมัยชาวมาลายูถูกต้อนมาเป็นเชลยศึกของเมืองลิกอร์ (ปัจจุบันคือจังหวัดนครศรีธรรมราช) ได้มีการเรียนการสอน “ปันตง” ในโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์เมื่อ 30 ปีก่อน แต่ปัจจุบันการละเล่นปันตงได้สูญหายไป ครูผู้สอนได้เสียชีวิต มีเพียงเครื่องดนตรีโบราณของชาวมาลายูซึ่งถูกเก็บไว้ในห้องครัวของโรงเรียนเท่านั้น ผู้นำชุมชนได้พบเห็นเครื่องดนตรี จึงได้สืบค้นประวัติ ได้พบกับปราชญ์ชาวบ้านที่มีความสามารถละเล่นปันตงได้ ดังนั้น

ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านจึงร่วมกันสอนการละเล่น “ปันทง” ให้กับเด็กและเยาวชน ให้เด็กและเยาวชนได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป และการละเล่นปันทงจะเป็นกลไกที่สามารถช่วยแก้ไข ปัญหาเยาวชนกลุ่มติดยาเสพติดในพื้นที่ได้ ทางผู้นำชุมชนร่วมกับ ปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันจัดทำโครงการปันทงสร้างสุขบ้านสี่แยก วัดโหนดขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักสร้างสรรค์โอกาสและ นวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีระยะเวลาดำเนินโครงการ 1 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน 2558- ตุลาคม 2559

4. วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย

1. เพื่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการละเล่น “ปันทง” ให้กับแกนนำเด็กและเยาวชน ในชุมชนบ้านสี่แยกวัดโหนด ม.5 ต.โพธิ์ทอง อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช

2. กลุ่มเป้าหมาย คือ แกนนำเด็กและเยาวชน 20 คน ปราชญ์ชุมชน 5 คน และผู้นำชุมชน 10 คน

5. วิธีการ

1. สืบค้นการละเล่นปันทงโดยกลุ่มแกนนำชุมชน เด็กและ เยาวชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นคนก่อตั้ง การละเล่นปันทง ข้อมูลในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ประวัติ ความเป็นมาของปันทง และข้อมูลความเป็นมาของหมู่บ้าน

2. สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยกลุ่มเด็กและเยาวชน และให้ปราชญ์ชาวบ้านเพิ่มเติมข้อมูลพร้อมร่วมกันกำหนดแผน ฝึกซ้อมการละเล่นปันทง

3. เยาวชนและปราชญ์ชาวบ้านได้ทำการฝึกซ้อมบั้งตงร่วมกัน โดยปราชญ์ชาวบ้านได้สอนการขับร้องบทกลอน สอนลูกคู่ ขานรับ และการเล่นดนตรีประกอบจังหวะ ให้เด็กและเยาวชน ทุกสัปดาห์ ใช้สถานที่ของโรงเรียนและที่ทำการโครงการเป็นสถานที่ฝึกซ้อมการเล่นบั้งตง จนกระทั่งเด็กและเยาวชนมีความสามารถทำการแสดงได้

4. ปราชญ์ชาวบ้านและแกนนำชุมชนได้ร่วมกันแต่งเพลงที่ใช้ในการละเล่นบั้งตงร่วมกัน

5. นำเสนอชุดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นบั้งตงในงานประเพณีท้องถิ่นของตำบล มีการแสดงการละเล่นบั้งตงโดยกลุ่มเด็กและเยาวชนในงานต่างๆ จัดทำฐานข้อมูลชุดความรู้ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะผู้บริหารโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์ และโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม

6. ผลการดำเนินงานและคุณค่าของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

1. เกิดแกนนำกลุ่มเด็กและเยาวชนจำนวน 20 คน ที่สามารถสืบสานการละเล่นปันทง จนกระทั่งสามารถทำการแสดงได้ สามารถขับร้องบทกลอน เล่นดนตรีพื้นบ้านประกอบจังหวะได้ โดยได้แสดงโชว์ในงานมัสยิด งานปัจฉิมโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์ งานวันฮารีรายอ ทำให้ได้รับคำชื่นชมจากประชาชนจำนวนมาก

2. มีข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการละเล่นปันทง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านจำนวน 7 คน ที่สามารถถ่ายทอดการละเล่นให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ได้ มีเครื่องดนตรีที่นำมาใช้ในการเล่น ได้แก่ รำมะนา ฉิ่งกลับ ปัจจุบันเครื่องดนตรีตั้งอยู่ที่โรงเรียนวัดสระประดิษฐ์ และได้ชุดความรู้เกี่ยวกับเพลงปันทงสร้างสุขจำนวน 4 เพลง คือ เพลงเรซอล อาเต๊ะ (น้องสาว) ยาเสฟติด และไห้วครูปันทง บทเพลงเหล่านี้ทางเยาวชนจะรวบรวมเพื่อทำการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ก่อนนำไปมอบให้สถานศึกษา และ อบต. เพื่อทำการอนุรักษ์และสืบสานการละเล่นปันทงในต่อไป

3. ได้กลุ่มแกนนำเยาวชนรุ่นใหม่ที่เข้ามาเรียนรู้ และสืบสานการละเล่นปันทงในรุ่นต่อไปจำนวน 12 คน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

เกิดคุณค่าด้านจิตวิญญาณ มีความภาคภูมิใจของเด็ก เยาวชน ประชาชนชุมชน และคนในหมู่บ้าน ต่อการสืบสานการ เล่นบันตง โดยเฉพาะประชาชนชุมชนที่เคยเล่นบันตงในอดีต เมื่อได้กลายเป็นครูผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการเล่น การขับร้อง เพลง ในบทขับร้องจะใช้ภาษามาลายู (พูดแขก) ซึ่งเป็นภาษาเดิม ของคนบ้านวัดโหนดที่ในปัจจุบันยังใช้ภาษามาลายูในการสื่อสาร ทำให้เกิดคุณค่าต่อจิตใจ มีกำลังใจและมีความสุขเมื่อได้มาทำ กิจกรรมฝึกซ้อมการเล่นร่วมกัน ทำให้เกิดความผูกพันและ มิตรภาพระหว่างวัย ชาวบ้านในชุมชนมีความภูมิใจต่อเยาวชน ที่ได้แสดงบันตงในงานประเพณีต่างๆ ของบ้านวัดโหนดและพื้นที่ ใกล้เคียง

7. การขยายผลเชิงนโยบายสาธารณะ

เด็กและเยาวชนได้จัดทำข้อมูลการเล่นบันตงเป็นชุดความรู้ ได้นำเสนอชุดความรู้ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะผู้บริหาร ครูโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์ ทำให้ ผู้บริหารโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์นำไปบูรณาการกับการเรียน การสอน จัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมเรียนรู้ “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” ของหลักสูตรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

8. ข้อเสนอแนะ (สำหรับผู้สนใจการทำโครงการในครั้ง ต่อไป หรือ/และการต่อยอดโครงการ)

ผู้นำชุมชน ครู บุคลากรสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงเด็กและเยาวชน ควร นำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน มาใช้ในการออกแบบกิจกรรม สร้างสรรค์ ช่วยให้มีมุมมองในการคิดหาวิธีการจัดการพฤติกรรมเสี่ยง ได้อย่างหลากหลาย ส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จได้

ตอนที่ 2

ชุมชนน่าอยู่ภาคใต้: จากใจคนลงมือทำ

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ภาคใต้ตั้งแต่ปี 2553 ซึ่งมีผลการดำเนินการที่สำคัญมากมาย ดังตัวอย่างเช่นมีโครงการที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว 596 โครงการ (ตั้งแต่ปี 2553 ถึง 2557) และกำลังดำเนินโครงการในปี 2558 ถึง 2559 อีกจำนวน 198 โครงการ รวมทั้งยังมีทีมสนับสนุนวิชาการ (พี่เลี้ยง) ในแต่ละจังหวัดของภาคใต้เป็นกลไกสนับสนุนด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติงานในพื้นที่ เป็นระบบหนุนเสริม ติดตามประเมินผลเสริมพลังให้กับชุมชน ตลอดจนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชน นอกจากนี้จุดเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ มีระบบเว็บไซต์คนใต้สร้างสุข (happynetwork.org) ที่ใช้ในการติดตามประเมินผลโครงการ การจัดทำรายงานกิจกรรม

รายงานการเงิน และแบบประเมินผลคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการ
ทำโครงการ ซึ่งจะมีข้อมูลแบบเป็นปัจจุบัน ทำให้สามารถติดตาม
เฝ้าระวังโครงการเสี่ยง และลดความเสี่ยงงบประมาณ ระบบ
เว็บไซต์คนได้สร้างสุขนี้ยังสามารถวิเคราะห์ข้อมูลผลสำเร็จที่เกิดขึ้น
และเป็นคลังข้อมูล เพื่อการค้นคว้า หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ
ผู้รับผิดชอบโครงการและบุคคลทั่วไป

จากการดำเนินงานของโครงการชุมชนน่าอยู่ภาคใต้โดย
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นาน
เป็นเวลา 7 ปีแล้ว ทำให้มีเรื่องเล่าจากบุคลากรที่รับผิดชอบงาน
ดังกล่าว เพื่อใช้เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินงานของโครงการ
ชุมชนน่าอยู่ในอนาคต ดังต่อไปนี้

เรื่องเล่าที่ 1 “เมื่อวิชาการลงมามากผูกพันกับชุมชน”

โดย ผศ.ภก.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี

เรื่องเล่าที่ 2 “การทำงานในชุมชน: เทคโนโลยี line”

โดย รศ.ดร.จิรเนาว์ ทศศิริ

เรื่องเล่าที่ 3 “การเรียนรู้ร่วมกันสู่การทำงานชุมชนน่าอยู่”

โดย นางสาวเยาวลักษณ์ ศรีสุกใส

เรื่องเล่าที่ 4 “ทักษะที่จำเป็นของทีมสนับสนุนวิชาการ”

โดย นางสาวฮามีตะ หวันนุรัตน์

เรื่องเล่าที่ 5 “ด้วยพลังศรัทธากระบวนชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่”

โดย นายณัฐดิพงษ์ แก้วทอง

เรื่องเล่าที่ 1: เมื่อวิชาการ ลงมาคลุกฝุ่นกับชุมชน

โดย ผศ.ดร.ภก. พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ
ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ศจร.ม.อ.)

ผมในฐานะผู้อำนวยการสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ (ศจร.ม.อ.) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้รับการทาบทามจาก คุณหมอบัญชา พงษ์พานิช ซึ่งเป็นคณะกรรมการกำกับทิศของ สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส. ให้เข้ามาช่วยติดตาม ประเมินผลโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ โดยมี กรอบการทำงานเบื้องต้นจากสำนัก และใช้พื้นที่หนองกลางดงของ ผู้ใหญ่โชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ เป็นต้นแบบ

กระบวนการถกกันทางวิชาการระหว่าง จคร.ม.อ.และ สสส. เพื่อการออกแบบการติดตามประเมินผลเป็นไปอย่าง สร้างสรรค์ แม้ว่าจะมีมุมมองที่ทั้งเหมือนและต่างกัน สุดท้าย

ศจรส.ม.อ. ก็ไปชวนนักวิชาการที่ทำงานชุมชนทั้งจากหลายคณะของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นักวิชาการสาธารณสุขจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติและกระทรวงสาธารณสุข มาช่วยกันคิดและออกแบบกระบวนการติดตามประเมินผลโครงการ

ผลของการออกแบบในครั้งแรก มีกลิ่นอายของความเป็นวิชาการสูงมาก มีความละเอียดและยุ่งยาก จนผู้ที่น่าไปใช้หนักใจและอึดอัดในการปฏิบัติ ทีมวิชาการจึงมีการทบทวน ปรับกันหลายยกในห้าปีที่ผ่านมา การลงพื้นที่จริงสร้างประสบการณ์เรียนรู้โดยตรงช่วยให้การออกแบบวิธีการติดตามประเมินผลสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

ตลอดระยะเวลาห้าปี การลงมือทำ ทำแล้วทบทวน ตรวจสอบแก้ไข ทำให้มีข้อสรุปที่ตกผลึกกันพอสมควร ทำให้เราได้คิดว่า การติดตามประเมินผล **ควรมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาขีดความสามารถของคน บนพื้นฐานของการทำงานจริง ไม่ใช่เพียงเพื่อการติดตามให้โครงการทำได้เสร็จสิ้น หรือประเมินผลโครงการว่าเกิดอะไรขึ้นเท่านั้น**

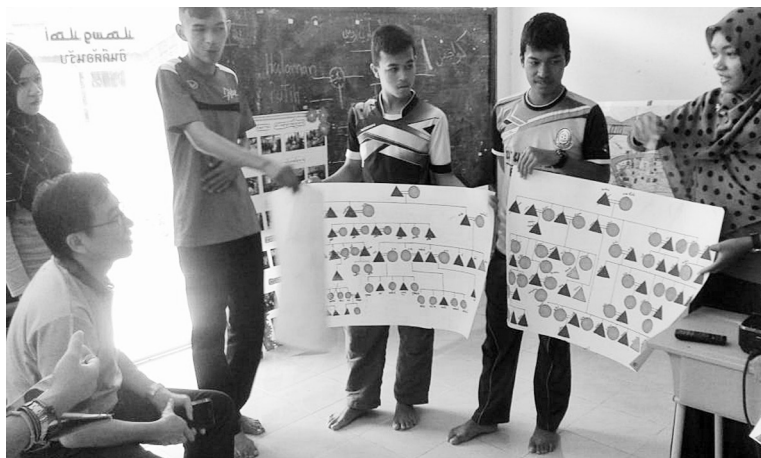
การออกแบบของทีมวิชาการ จึงมุ่งเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่เป็นระบบ เป็นขั้นตอน เป็นลำดับที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นการเรียนรู้ที่ไม่รีบเร่ง ค่อยๆเป็นค่อยๆไป เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ชุมชนได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์จากข้อมูลสถานการณ์จริง วิเคราะห์ถึงปัจจัยเอื้อ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค สามารถสังเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำเนินงานให้บรรลุจุดหมายที่ร่วมกันวางเอาไว้ และสามารถแปลงเป็นแผนชุมชน โครงการและกิจกรรมต่างๆ

และในขณะที่ เทคโนโลยีการสื่อสารมีความทันสมัยมากขึ้น การสื่อสารผ่านระบบ **internet** และโทรศัพท์มือถือ ครอบคลุมทุกพื้นที่ การจัดการข้อมูลติดตามประเมินผลจึงไม่ใช่เรื่องยาก

อีกต่อไป สจรส.ม.อ.จึงได้พัฒนาระบบติดตามประเมินผลออนไลน์ที่สามารถเห็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และจัดทำรายงาน พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นคลังข้อมูลของชุมชนนอกระบบภาคใต้ ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมสำคัญที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทีมวิชาการของ สจรส.ม.อ. จะพยายามพัฒนาระบบติดตามประเมินผลให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำระบบนี้ไปใช้อย่างยินยอมพร้อมใจ เนื่องจากกระบวนการทัศนัยในการมองเรื่องติดตามประเมินผลอาจจะแตกต่างกัน ศาสตร์หรือหลักคิดทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติในทางวิชาการก็มีความแตกต่างกัน วัฒนธรรมการทำงานของชุมชนก็แตกต่างกันในหลายระดับ จำเป็นอย่างมากที่จะต้องใช้เวลาและกระบวนการพูดคุยทำความเข้าใจในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแหล่งทุนสนับสนุน และ ชุมชนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการ

ความยากจึงไม่ใช่เรื่องการพัฒนา ระบบ แต่ความยากอยู่ที่การทำให้ผู้คน เชื่อ เข้าใจ ศรัทธา ในวิถีคิด แนวทางปฏิบัติ และไว้วางใจที่จะเดินตามนั่นเอง

เรื่องเล่าที่ 2: การทำงานในชุมชน: เทคโนโลยี line

โดย รศ. ดร. จิรเนาว์ ทัทศศิริ
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากประสบการณ์ทางวิชาการในมหาวิทยาลัยมานาน 35 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในชุมชนเป็นความท้าทายอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างจากการสอนนักศึกษา นั่นหมายถึงความพยายามหาเทคนิคและวิธีการที่เป็นวิชาการมาใช้กับชุมชนให้ได้ผล ซึ่งในที่นี่ขอเล่าเฉพาะประสบการณ์ที่ทำงานชุมชนนำอยู่ ณ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพเท่านั้น

ระยะเวลาปีเศษๆ ที่ได้สัมผัสงานชุมชนนำอยู่ นับว่ามีความท้าทายไปอีกแง่มุมหนึ่ง เริ่มตั้งแต่ทีมทำงานภายใน ทั้งนี้ต้องเรียนรู้แต่ละคนว่าเป็นอย่างไร เช่น การติดต่อใช้ช่องทางไหน

ถึงจะสะดวกและได้ผลดี ดังนั้นจึงได้ปรึกษาร่วมกันในที่นี้ว่า น่าจะมี line เฉพาะงานนี้ จึงเป็นที่มาของ line ที่ชื่อว่า **“อ. จิรเนาว์ชช. น้าอยู่”** ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่มจำนวน 5 คน หลังจากนั้นทีมงานจึงมีช่องทางที่ใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในการทำงานตามมา

นอกจากนี้ยังมีการใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าวในการทำงานกับชุมชน 14 จังหวัดภาคใต้ โดยมี line ที่ชื่อว่า **“พี่เลี้ยงติดตามชุมชน”** ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่มจำนวน 63 คน ซึ่งยอมรับเป็นช่องทางหนึ่งที่มีประโยชน์ในการทำงานของชุมชนน้าอยู่มากทีเดียว

หลังจากนั้นเมื่อมีแผนการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 3-5 ตุลาคม 2559 โดยทีมงานพี่เลี้ยงติดตามชุมชนและทีมงานสถาบันการจัดการระบบสุขภาพต้องมีเอกสารทางวิชาการจำนวน 10 เรื่อง เพื่อประกอบในการประชุมดังกล่าว จึงทำให้คิดหาช่องทางในการทำงานชิ้นนี้ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งช่องทางที่ติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจในงานดังกล่าว มีความสำคัญมาก ดังนั้นจึงมีที่มาของ line ที่ชื่อว่า **“วิชาการชุมชนน้าอยู่”** โดยมีสมาชิกในกลุ่มจำนวน 15 คน ทั้งนี้เทคโนโลยี line ที่ใช้ มีส่วนช่วยให้ได้มาของผลงานวิชาการที่มีคุณภาพสำหรับการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 นี้

เรื่องเล่าที่ 3:
การเรียนรู้ร่วมกัน
สู่การทำงานชุมชนน่าอยู่

โดย นางสาวเยาวลักษณ์ ศรีสุกใส
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ย้อนกลับไปเมื่อปี 2553 ได้รู้จักโครงการร่วมสร้างชุมชน และท้องถิ่นให้น่าอยู่ภาคใต้ ซึ่งเป็นโครงการที่ทาง สถาบันการจัดการระบบสุขภาพได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้ดำเนินการจัดกระบวนการพัฒนา และติดตามประเมินผลโครงการในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ ด้วยเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ขององค์กรผู้ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการ เพราะอยากเห็นชุมชนจัดการตนเอง

ได้โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนการพัฒนาผู้นำและ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนให้น่าอยู่

ตั้งแต่ปี 2553 ได้เข้ามาช่วยงานหลายหน้าที่ ช่วยจัด กระบวนการประชุม ช่วยเรื่องการจัดการการเงิน ช่วยในการเป็น พี่เลี้ยงติดตามหนุนเสริมโครงการ พื้นที่ จ.สงขลา ปัตตานีและ นราธิวาส จากการทำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำโครงการ ทำให้ ได้รู้จัก พบปะกับภาคีสุขภาพมากมาย และหลากหลาย อาทิ ชุมชนผู้รับผิดชอบโครงการ ทีมพี่เลี้ยงติดตามสนับสนุนโครงการ ทีมทำงานวิชาการ ฯลฯ ทำให้เริ่มเรียนรู้ว่าการทำงานกับชุมชน กับคนหมู่มากไม่ง่ายเลย แต่ก็ไม่ยากซะทีเดียวหากเรามีใจที่จะร่วม เรียนรู้และพัฒนาแก้ไขกระบวนการทำงานไปด้วยกัน ด้วยความ เป็นทีมไปด้วยกัน

ที่ผ่านมาภาคใต้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส. ให้ดำเนินโครงการมาแล้วถึง 794 โครงการ (ปี 2553-2558) ผลจากการดำเนินงานที่เกิดขึ้นมีทั้งดำเนินการเสร็จสิ้นตามเป้าหมาย และยุติโครงการระหว่างการดำเนินงาน สิ่งเหล่านี้เป็นประสบการณ์ และบทเรียน ในการที่คนทำงานทุกฝ่าย จะต้องเรียนรู้ร่วมกันและ ปรับวิธีการทำงาน กระบวนทัศน์ เหมาะสมกับการทำงานมากขึ้น เพื่อที่จะหาวิธีพัฒนาให้โครงการ หรือแม้แต่ติดตามหนุนเสริม โครงการ จะพาโครงการไปให้ถึงฝั่งฝันที่วางไว้ได้

กระบวนการที่สำคัญที่ชุมชนต้องเรียนรู้ คือ การจัดการเอกสารทางการเงิน ซึ่งสำหรับเรื่องเอกสารทางการเงินเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เป็นเรื่องที่ต้องทำให้โปร่งใส ต้องสร้างความไว้วางใจในเรื่องค่าใช้จ่ายโครงการ มีการรับรู้ร่วมกัน ซึ่งถ้าหากเกิดความไม่ไว้วางใจขึ้นในเรื่องการเงิน จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเรื่องงบประมาณที่ไม่โปร่งใส นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนเป็นจำนวนมาก ถือว่าเป็นปัจจัยสาเหตุหลักของการยุติโครงการที่ผ่านมา และทำให้ชุมชนสะดุดติดกับดักความขัดแย้งที่ไม่ควรเกิดขึ้นในชุมชน

ทางคณะทำงาน สจรส.มอ.และพี่เลี้ยงโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเอกสารทางการเงิน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ยากซับซ้อนต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ จึงได้ออกแบบระบบการเงินออนไลน์ด้วยเว็บไซต์คนได้สร้างสุข (<http://happynetwork.org>) ซึ่งชุมชนที่ได้รับโครงการชุมชนน่าอยู่ได้กรอกค่าใช้จ่ายทั้งหมดและงบประมาณแต่ละกิจกรรม และทั้งนี้ชุมชนได้เรียนรู้การเขียนเอกสารการเงินที่ถูกต้อง และมีระบบติดตามสนับสนุนช่วยให้โครงการดำเนินการทางเอกสารส่งผลงานได้อย่างสำเร็จ

5 ปี ที่ดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ภาคใต้ ได้มีการพัฒนาระบบมาโดยตลอด อาจไม่สมบูรณ์แบบที่สุดแต่เป็นการพัฒนาเพื่อการทำงานที่ความสมดุลกับทุกฝ่าย ต้องอาศัยการลงมือทำเมื่อเกิดปัญหาต้องนำมาแลกเปลี่ยน อีกหนึ่งวิธีสำคัญคือ การลงพื้นที่ชุมชนให้เห็นบริบทพื้นที่และการทำงาน ไม่มอง

ปัญหาการดำเนินงานชุมชนเป็นเรื่องที่แก้ไม่ได้ แต่หากมองภาพ
ได้ชัดและเล็งเห็นว่าชุมชนไม่สามารถเดินต่อไปได้ ก็ไม่ควรฝัน
ที่จะดำเนินการต่อไป ทีมต้องมีความชัดเจนในการตัดสินใจไม่ปล่อย
ให้ปัญหาคาราคาซังยืดเยื้อ ควรแก้ปัญหาคือต้นเหตุ ไม่เช่นนั้นปัญหา
ที่ใหญ่กว่าจะตามมาได้

ปัจจัยสำเร็จของงานมีหลายด้านหากให้แต่ละคนเข้าใจ
และปฏิบัติตามบทบาทของตน และเรียนรู้เข้าใจในบทบาทของ
ผู้อื่นในทีม ทุกบทบาทมีความสำคัญ เมื่อทีมเข้มแข็งเข้าใจหลัก
ปฏิบัติในการทำงานมีกรอบคิด กระบวนทัศน์การดำเนินงาน
ที่ชัดเจน ก็จะส่งผลให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เรื่องเล่าที่ 4: ทักษะที่จำเป็น ของทีมสนับสนุนวิชาการ

โดย นางสาวฮามีดี๊ะ หวันนूरัตน์
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตลอดระยะเวลา 2 ปี ที่ได้เข้ามาเป็นคณะทำงานพัฒนาศักยภาพ ติดตามประเมินผลการทำโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ภาคใต้ มีบทบาทบริหารจัดการโครงการ และพัฒนาความสามารถศักยภาพของทีมสนับสนุนวิชาการ (พี่เลี้ยง) ในแต่ละจังหวัด ให้มีความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาโครงการ การติดตามสนับสนุนโครงการในพื้นที่ที่ได้รับทุนจาก สสส. การจัดทำรายงานผ่านเว็บไซต์ และกลไกการเสริมพลังทีมสนับสนุนวิชาการ

จากบทบาทภาระงานที่ได้รับมอบหมาย สิ่งสำคัญที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ คือ การเตรียมข้อมูลเชิงวิชาการ

การวางแผนงานติดตามประเมินผลโครงการร่วมกับทีมสนับสนุน
วิชาการ การออกแบบจัดทำคู่มือสื่อที่ใช้ในการติดตามโครงการ
และการahunเสริมศักยภาพพี่เลี้ยงให้มีสมรรถนะในด้านการพัฒนา
และติดตามโครงการ ทางคณะทำงานต้องสร้างทักษะให้พี่เลี้ยง
มีความรู้ความสามารถในการคิดเชิงระบบในการวิเคราะห์ข้อมูล
ชุมชนในด้านต่อไปนี้

1. สถานการณ์สุขภาพ
2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านคน
สิ่งแวดล้อม และกลไก
3. การวางเป้าหมาย จุดหมาย เป้าประสงค์ หรือการวาง
วัตถุประสงค์
4. ปัจจัยเอื้อที่มีผลต่อความสำเร็จ หากจะทำโครงการ
ให้สำเร็จต้องมีตัวชี้วัดอะไรบ้าง
5. วิธีการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ จะแก้ไขปัญหาด้าน คน
สภาพแวดล้อม และกลไกอย่างไร
6. ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ ทุนของชุมชน ทุนด้านบุคคล
และทุนด้านทรัพยากรอื่นๆ
7. ขั้นตอนการแก้ไขปัญหา หรือขั้นตอนการทำงาน
8. ผลที่จะเกิดขึ้น แบ่งออกเป็น ผลผลิต ผลลัพธ์ และ
ผลกระทบ
 - ผลผลิต หมายถึง เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกิดผล
โดยตรงต่อการจัดทำโครงการ

- ผลลัพธ์ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากเป้าหมายที่วางไว้ และเป็นผลต่อเนื่อง
- ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นต่อเรื่องขยายเชิงการขับเคลื่อนไปสู่นโยบาย

9. กลไกและวิธีการติดตามประเมินผลของชุมชน

กลไกในการพัฒนาศักยภาพของทีมสนับสนุนวิชาการ (พี่เลี้ยง) ต้องมีคู่มือการจัดทำข้อเสนอโครงการ คู่มือการติดตามประเมินผลโครงการ คู่มือการใช้เว็บไซต์คนใต้สร้างสุข เป็นเอกสารประกอบในการทำงานติดตามโครงการ สสส.ในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันจะมีการหนุนเสริมทักษะไปพร้อมกับการปฏิบัติการจริง โดยจัดประชุมปฏิบัติการจัดทำกรอบแนวคิด และวิเคราะห์เนื้อหาข้อเสนอโครงการ โดยใช้ทีมวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นทีมช่วยในการหนุนเสริมทักษะพี่เลี้ยงร่วมกัน

นอกจากการหนุนเสริมให้ทีมสนับสนุนวิชาการ (พี่เลี้ยง) มีความรู้ในการคิดเชิงระบบ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงแนะนำให้คนในชุมชนสามารถเขียนโครงการได้ สิ่งสำคัญที่ต้องเสริมพลังให้พี่เลี้ยง คือ การวางแผนบริหารจัดการโครงการชุมชนนำอยู่ที่ได้รับทุนจาก สสส.ให้ส่งรายงานได้ทันตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ทางคณะทำงานจะติดตามการส่งรายงานทางเว็บไซต์ เมื่อพบว่ามีการรายงานล่าช้า จะสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้นจากทีมสนับสนุนวิชาการ (พี่เลี้ยง) ทำให้เกิดการแก้ไขจัดการปัญหาร่วมกัน ซึ่งปัญหาที่พบส่วนใหญ่ทางโครงการเขียนข้อมูลรายงานไม่ครบ ข้อมูลไม่ชัดเจน มีปัญหา

การจัดทำเอกสารการเงินให้ถูกต้อง ทางคณะทำงานต้องวางแผน ติดตามสนับสนุนการทำงานของผู้รับทุนในพื้นที่ โดยจัดประชุม ติดตามความก้าวหน้า ให้คำแนะนำการเขียนรายงานและการจัดการ เอกสารการเงินที่ถูกต้อง ทำให้พี่เลี้ยงเกิดทักษะในการหนุนเสริม ด้านการบริหาร

จัดการโครงการ ในขณะที่เดียวกันพี่เลี้ยงยังต้องมีความรู้ ด้านการติดตามประเมินผล ซึ่งพี่เลี้ยงต้องสามารถประเมินคุณค่า ที่เกิดขึ้นในระหว่างการติดตามโครงการได้ โดยมีคุณค่าที่เกิดขึ้นใน 6 ด้าน ดังนี้

1. เกิดชุดองค์ความรู้ในการสร้างเสริมสุขภาพ
2. เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
3. เกิดการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพะ
4. เกิดการขยายผลสู่การขับเคลื่อนเชิงนโยบายสาธารณะ
5. เกิดกระบวนการชุมชน
6. เกิดสุขภาวะทางปัญญา สุขภาวะทางจิตวิญญาณ

จากทักษะที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น สรุปได้ว่า ทีมสนับสนุน วิชาการ (พี่เลี้ยง) ต้องเป็นคนที่มีความรู้ด้านการคิดเชิงระบบในการ จัดทำข้อเสนอโครงการ ทักษะการวางแผนบริหารจัดการโครงการ และความรู้ด้านการติดตามประเมินผลโครงการ ซึ่งเป็นทักษะ ที่จำเป็นต่อการติดตามหนุนเสริมผู้ดำเนินโครงการ สสส.ให้สามารถ ดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เรื่องเล่าที่ 5:

ด้วยพลังศรัทธา กระบวนการชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่

โดย นายณัฐติพงศ์ แก้วทอง
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

แสงตะวันชิงพลบลับลงจากขอบฟ้า เป็นช่วงหัวค่ำคืนของชุมชนแห่งหนึ่ง ณ ศาลาเล็กๆ ริมคลองรายล้อมด้วยป่าชายเลนและเสียงจักจั่นส่งเสียงต้อนรับผู้คนที่ละคนสองคนทยอยมานั่งจับจองพื้นที่นั่งกันมา ล้อมวงจิกกาแฟของใส่น้ำร้อนแล้วพับซองแทนช้อนชงน้ำร้อนอย่างช้าๆ มองไปไกลๆ ทางป่าชายเลนเห็นแสงหิ่งห้อยสีส้มระยิบระยับลอยไปมาเหมือนจะชักชวนให้ไปเล่นด้วยกัน

บรรยากาศข้างต้น เป็นวิถีปกติของคนในชุมชน หลังจากทำงานเหนื่อยมาทั้งวัน ก่อนจะเข้านอนก็จะแวะเวียนมาคุยทักทาย พูดคุยกับเพื่อนบ้าน ณ จุดรวมคนที่ศาลาเล็ก ๆ แห่งนี้ เรื่องที่คุยกันจะเป็นเรื่องของแต่ละวันว่าไปเจออะไรบ้าง มีปัญหา มาปรึกษา เล่าสู่กันฟัง หลายคนแนะวิธีแก้ไขและร่วมมือกันแก้ปัญหา หลาย ๆ เรื่องก็พูดเรื่องการพัฒนาในพื้นที่ ร่วมกันวางแผนและลงมือปฏิบัติ และนำมาสรุปผลหมู่บ้านเป็นวัฏจักรธรรมชาติที่เกิดด้วยความจริงใจและมีอุดมการณ์ในการพัฒนาหมู่บ้านตนเอง ซึ่งในกระบวนการนี้ศัพท์ทางวิชาการได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็น “กลไกสภาผู้นำชุมชน”

“กลไกสภาผู้นำชุมชน” หมายถึง กลไกที่มาประชุม พูดคุย สร้างการมีส่วนร่วมทุกภาคีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เทศบาล ฯลฯ) หรือผู้นำธรรมชาติ (ผู้นำทางศาสนา ประชาชน ชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ฯลฯ) และที่สำคัญสมาชิกทุกคนในชุมชน มาร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันติดตาม ประเมินผล และได้ประโยชน์กับส่วนรวม

เช้าตรู่วิถีชีวิตคนในชุมชนตื่นเข้าก่อนไก่จะขัน พระอาทิตย์ยังไม่ทันได้ขึ้น ได้ยินเสียงเครื่องยนต์เรือดังออกไปทางชายคลอง เห็นเรือหลากหลายลำแล่นไปเก็บลอบ (เครื่องมือการประมง) ดักปูดำ บางลำแล่นออกไปยังปากคลองชายฝั่งทะเลไปยกกับดักปลา ปู บางลำไปยังชายคลองไปยกคันเบ็ดตกปลา เมื่อใกล้ได้สักกระยะ เรือทุกลำก็แล่นมายังท่าเรือที่ศาลาแห่งนี้ บางคนได้ปูดำ ปูม้า ปลากระพง ปลาเก๋า ฯลฯ แล้วนำไปขายและกินในครัวเรือนแบ่งปันเพื่อนบ้าน

จะเห็นได้ว่าเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่เร่งรีบสุขสบาย และมีความลุ่มลึกแน่นอยู่เนืองๆ ว่าวันนี้จะได้ ปู ปลา มากน้อยแค่ไหน ได้มากก็สุข ได้น้อยก็สุข และสิ่งที่ชุมชนจับสัตว์น้ำได้ เพราะมี **“เครื่องมือ”** ที่ไม่ทำลายล้างระบบนิเวศน์ เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้านที่รอสอดคล้องธรรมชาติผลิตอาหารคืนกลับมาอีกครั้ง

กระบวนการชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่ก็เช่นเดียวกัน การสร้างชุมชนเข้มแข็งควรมี **“เครื่องมือ”** ที่ชุมชนทำได้เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นเครื่องมือที่สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเครื่องมือกระบวนการชุมชนมีหลากหลาย **“จากโครงการชุมชนน่าอยู่”** ชุมชนผ่านการเรียนรู้การบริหารจัดการโครงการ ผ่านการเขียนพัฒนาโครงการและดำเนินโครงการ โดยใช้เครื่องมือ **การวิเคราะห์ คน สภาพแวดล้อม กลไก (determinants of health) การใช้ทุนในชุมชนมาใช้จัดการแก้ไขปัญหา และระบบกลไกที่เลี้ยงชุมชน**

การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ถึงปัจจัยสาเหตุและปัจจัยเอื้อของ **คน** (เช่น ความรู้ ความตระหนัก พฤติกรรม ความเชื่อ จิตวิญญาณ) **สภาพแวดล้อม** (วิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง นโยบาย เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม) **กลไก** (เช่น ระบบสาธารณสุข กลไกของกลุ่มเครือข่ายชุมชน กลไกท้องถิ่น กลไกของหน่วยงานราชการ ในชุมชน กลไกสื่อสาธารณะ)

การใช้ทุนของชุมชนมาจัดการแก้ไขปัญหา ได้แก่ **ทุนคน** เช่น ปราชญ์ชุมชน ผู้นำศาสนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เป็นต้น **ทุนกลุ่ม/องค์กร** เช่น รพสต. โรงเรียน อสม. กลุ่มแม่บ้าน เทศบาล อบต. กลุ่มอาชีพ เป็นต้น **ทุนวิถีชีวิต/ประเพณี/วัฒนธรรม** เช่น ศาสนา ประเพณีพื้นบ้าน กีฬา การละเล่น เป็นต้น **ทุนภูมิปัญญา/**

ความรู้/นวัตกรรม เช่นแพทย์แผนไทย ตำรับอาหาร สิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น **ทุนศูนย์เรียนรู้/กระบวนการเรียนรู้หรือการจัดการความรู้** เช่น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หลักสูตรท้องถิ่น เวทีชาวบ้าน เป็นต้น **ทุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน** เช่น สภากาแฟ การลงแขก เวทีประชาคม การประชุมหมู่บ้าน เป็นต้น **ทุนเครือข่ายเศรษฐกิจ** เช่น กองทุนออมทรัพย์ สหกรณ์ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น ชุมชนเจอปัญหาการลักลอบตัดไม้ ต้องวิเคราะห์สาเหตุแต่ละด้าน เช่น **“คน”** วิเคราะห์พบว่า จากความไม่เข้าใจว่าตัดไม้แล้วเกิดผลกระทบอะไรบ้าง และมีบุคคลนอกพื้นที่มาลักลอบตัดไม้ **“สภาพแวดล้อม”** วิเคราะห์พบว่ายังไม่มีกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชน **“กลไก”** วิเคราะห์พบว่ายังไม่มีกลุ่มดูแลป่าชายเลน

จากนั้นค้นหาปัจจัยเอื้อที่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ โดยดูจากทุนต่างๆ มาใช้แก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหา เช่น **“คน”** นำปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับป่าชายเลนมาพูดคุยสร้างความเข้าใจให้รับรู้ถึงผลกระทบจากการตัดไม้ **“สภาพแวดล้อม”** สร้างการมีส่วนร่วมในเวทีประชาคมหมู่บ้านเรื่องกฎระเบียบการจัดการป่าชายเลน **“กลไก”** การตั้งกลุ่มดูแลป่าโดยใช้คนที่ออกเรือเป็นประจำในการสอดส่องดูแลป่าด้วยวิถีปกติ

การแก้ปัญหามีหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนนั้นๆ โดยมีกลไกสภาผู้นำชุมชน เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยังมีกลไกที่สำคัญในการทำงานกระบวนการชุมชน คือ **“กลไกที่เลี้ยงหนุนเสริม**

กระบวนการชุมชน” ซึ่งพี่เลี้ยงมีความใกล้ชิดกับชุมชน มีความศรัทธาพลังชุมชน มีจิตอาสา และมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เชื่อมประสาน หนุนเสริมการพัฒนาชุมชนระหว่างคนในชุมชนกับองค์กรภายนอกชุมชน การเชื่อมประสานพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ การดำเนินโครงการกับองค์กรภายนอก จะเป็นลักษณะทางวิชาการมากขึ้น โดยมีพี่เลี้ยงช่วยแนะนำตั้งแต่ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินกิจกรรม การประเมินผลโครงการ จนชุมชนสามารถจัดการแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ผ่านมาสักระยะ ได้กลับมาเยี่ยมเยือนที่ศาลาเล็ก ๆ ที่ริมคลองป่าชายเลนนี้อีกครั้ง ชุมชนพบเจอปัญหาก็นำกระบวนการชุมชนมาแก้ไขปัญหา พัฒนาชุมชนไปในทางที่ชุมชนเห็นพร้อมต้องการบนพื้นฐาน “พลังศรัทธากระบวนการชุมชนเข้มแข็งน่าอยู่” ที่ขับเคลื่อนชุมชน ด้วยกลไกสภาผู้นำชุมชน เครื่องมือการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน และกลไกพี่เลี้ยงหนุนเสริมชุมชน

วิถีชีวิตของชุมชนดำเนินตามปกติสุข ได้เห็นกาน้ำร้อนกับถ้วยกาแฟ ถามหาซองกาแฟใส่น้ำร้อนใส่น้ำแข็ง แต่ที่เปลี่ยนไปตอนนี้มีช้อนชงคนแก้วเพิ่มขึ้นมา จิบกาแฟมองไปไกลๆ ยังเห็นหิ่งห้อยชวนไปเล่นกับแสงไฟเหมือนเดิม...กระบวนการชุมชนเข้มแข็งได้เกิดขึ้นแล้ว...

สรุป

การทำงานชุมชนนอากูภาคใต้ตลอดเวลา 7 ปีที่ผ่านมาทางสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ทุ่มเทพลังในการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้โดยหวังว่าจะมีส่วนผลักดันหรือเป็นกลไกสำคัญหนึ่งที่จะช่วยให้คนในชุมชนมีสุขภาพะที่ดี กล่าวคือให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ อันส่งผลสู่ชุมชนเข้มแข็งตามมาต่อไป

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ
กระทรวงสาธารณสุข